D 19.994

A KIS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA.
VI. KÖTET.

DR. KENYERES BALÁZS

SZEMELVÉNYEK EGY MEG NEM ÍRT NAPLÓBÓL.

BUDAPEST, 1933.
A KIS AKADÉMIA KIADÁSA.

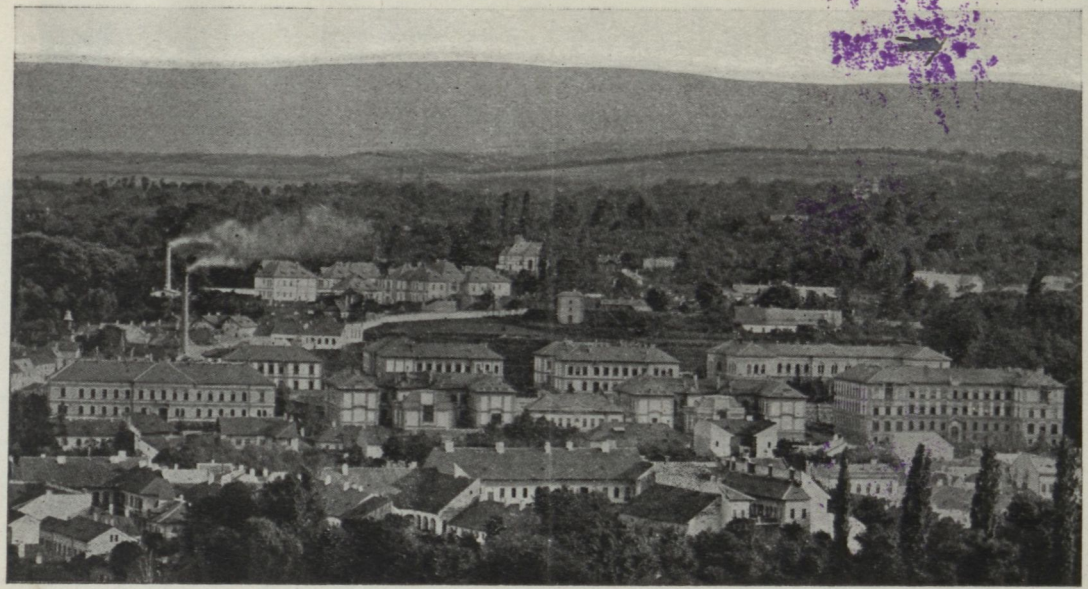

1. ábra. A kolozsvári tudományegyetem orvoskari telepének látképe, a magyar uralom alatt.

2201/XXVII-H-
Szaklertár VI.a/611

A KIS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA.
VI. KÖTET.

SZEMELVÉNYEK EGY MEG NEM IRT NAPLÓBÓL.

IRTA:
DR. KENYERES BALÁZS
a Pázmány Péter-tudományegyetem
nyil. rend. tanára.

53 ÁBRÁVAL.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Közegészségtani Intézetének Könyvtára
Lelt. szám.

BUDAPEST, 1933.
A KIS AKADÉMIA KIADÁSA.

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000713233

SZEGED
D19.994

NYOMTATTA KISFALUDY LÁSZLÓ A REF. FŐISKOLA BETŰIVEL SÁROSPATAKON

ELŐSZÓ.

Amilyen örömmel vállaltam a Kis Akadémia vezetőségének felszólítására a jubiláris serlegbeszéd elmondását és a március 27-ére kitűzött előadás megtartását, époly örömmel vettem azt a kitüntető felszólítást, hogy előadásomat irásba foglalva közlésére átadjam. Igyekeztem emlékezetem megerőltetésével mindazt, amit elmondottam hűségesen rögziteni, emellett örömmel éltem azzal a feljogositással, hogy azt, amit szóval elmondottam, utólag jelentkezett gondolatokkal meg is toldhassam.

Az előadás alkalmával vetitéssel bemutatott képek mindenikét sajnos lehetetlen közölni, igy is azonban nagy köszönettel tartozom a Kis Akadémiának, hogy emlékeimet megörökitő képek aránylag nagy számának közlésére módot adott.

Külön fejezem ki köszönetemet dr. Szathmáry László akad. tanár úrnak, aki a clichék elkészitésének és közleményem sajtó alá rendezésének fáradságos munkáját volt szives magára vállalni, valamint Bartha István kormányfőtanácsos úrnak, akinek anyagi támogatása tette lehetővé előadásom nyomtatásban való megjelenését.

Előadásom, pályájának és életének végén járó öreg magyar ember lelkének őszinte megnyilatkozása volt. Kérem kedves olvasóimat is, hogy soraimat ezzel az érzéssel olvassák.

DR. KENYERES BALÁZS.

Kedves Barátaim!

Amikor az elmult esztendő végén a Kis Akadémia vezetőinek megtisztelő felszólítására a 34-ik évforduló serlegbeszédének elmondására vállalkoztam, amivel egyúttal a Kis Akadémia tagjává is lettem, éreztem és tudtam, hogy vállalkozásomnak következményei lesznek. A következmények csakhamar jelentkeztek is. Először felkeresett a Kis Akadémia kincstárosa azzal a szándékkal, hogy belőlem 9 pengő 20 fillért kioperáljon. Az operációba belementem és az sikerült is. Nemsokára azután felkeresett a Kis Akadémia szeretve tisztelt vezetője, azzal a felszólítással, hogy március hó 27-én délután 7 órakor, az élettani intézetben, vetített képekkel előadást tartsak és ennek a címét sürgősen mondjam be. Mint kötelességtudó fatalista erre is vállalkoztam. Minthogy azonban épen akkor igen nagymértékben el voltam foglalva — ami az én műhelyemben nem ritkaság — a címen nem gondolkozhattam s igy olyat választottam, amelybe sok mindent bele lehet szorítani. Választadó levelemben azt irtam, hogy a törvényszéki orvostanról fogok beszélni. Levelem elkeszült, borítéka is megíródott, amikor azonban azt el akartam küldeni, egyszerre megrohant egy gondolat, más címet tanácsolva. Ugyanis nagyon gyakran sajnálkoztam azon, hogy a Gondviselés jóvoltából hosszúra nyúlt életemnek eléggé változatos eseményeiről naplót nem vezettem. A bennem hirtelen feltámadt gondolat azt sugalmazta, hogy próbáljam meg a kínálkozó alkalmat felhasználva, mielőtt erről végképen lekésnék, emlékeimnek legalább egyrészét magamban feleleveníteni és másokkal is közölni. Ilyen módon került a meghívóra az a cím, amely nem árulja el, hogy tulajdonképen miről lesz szó, s amely sajnos félreértés következtében a hölgyek kizárását eredményezte. Ez nem állott szándékomban, mert akkor még nem tudtam, hogy a Kis Akadémia szabályai értelmében nekem

kellett volna bejelenteni, hogy hölgyeket is szívesen látok. Tájékozatlanságomban ezt elmulasztottam, de már sajnos, jóvá nem tehettem.

Levelem, előadásom címével elment s csak utólag eszméltem reá, hogy tulajdonképen mit cselekedtem. Egyik csendes estémen pihenőre térve, amikor a gondok és bajok gondolatait egy kissé félre tudtam tolni, magam elé állítottam előadásom címét és megdöbbentem. Emlékek rettenetes nagy tömege rohant meg, tömegük másodpercről másodperce nőtt, mint a hógörgeteg. Jelentkeztek Brassóban eltöltött gyermekkorom és fiatal korom 18 esztendejének emlékei, jelentkeztek annak a 12 esztendőnek emlékei, amelyeket a budapesti egyetemen, részint mint annak hallgatója, részint mint annak alkalmazottja eltöltöttem; eljöttek kolozsvári szolgálatom 21 esztendejének emlékei és hozzájuk csatlakoztak a később Budapesten eltöltött 18 esztendő emlékei is. A választás nagyon nehezemre esett, mert emlékeimmel szemben elvesztettem az értékmegítélő képességet, nekem valamennyien fontosnak, egyrészük kedvesnek tünt fel, olyan is, amely esetleg másokat hidegen hagyhat. Végül is előtérbe kerültek Kolozsvárt töltött 21 évi szolgálatom emlékei, annak az időszaknak emlékei, amelyre indokoltan alkalmazhatom a legboldogabb jelzőt és melléjük tolakodtak annak a Budapesten eltöltött időszaknak emlékei, amelyre ezt a jelzőt sajnos, indokoltan nem alkalmazhatom. Mindent, persze amit az említett két hosszú időszakból emlékezetemben megőriztem s amit felemlíteni érdemesnek tartanák egy előadásnak szűkre szabott ideje alatt el nem mondhatok s ezért címe az előadásomnak: „Szemelvények egy meg nem írt naplóból."

39 esztendővel ezelőtt, a 29 esztendős, egészséges férfi teljes munkaerejével, nagy munkakészséggel és lelkesedéssel foglaltam el azt a tanszéket, amellyel a kolozsvári egyetem orvosi fakultásának bizalma megtisztelt. Kitüntető szivélyes fogadtatásban volt részem minden oldalon. A legszivélyesebben fogadott Kolozsvár város közönsége, amelynek elődeim, mint ügyvédek, táblabírák, városi tanácsosok, egyikük, ha értesülésem a valóságnak megfelel, mint polgármester számottevő tagjai voltak; tagja volt mint ügyvéd és városi tanácsos nagyapám,

mint fiatal ügyvéd édesapám, aki a 60-as évek elején több társával együtt hazánk végvárába, Brassóba költözött, hogy mint ügyvéd, mint a „Nemere" című ujság szerkesztője, majd mint kir. ügyész a magyar nemzet ügyét szolgálja. Megérkezésem után az élők sorából elköltözött elődöknek barátai, ismerősei sorjában, maguktól felkerestek, felújítva régi, előttem ismeretlen eseményeket. Felkeresett a hostáti gazdák nesztora *Orosz János* is, akit 6 éves korában, mint apátlan, anyátlan árvát nagyapám fogadott be házába; felnevelte s amikor Kolozsvárról elköltözött, kedvező lefizetésre átadta neki majorját, földjeit. A lefizetés rövidesen megtörtént *Orosz János* vagyont gyüjtött és 18 taggal szaporította a magyar nemzet fiainak számát. Ezért mondhatta látogatását bejelentő levelében, hogy az én családomtól „vette eredményét az életnek."

A legszivélyesebben fogadtak az egyetem tanártestületének tagjai s közülök nagyon sok érdekes, értékes egyéniség alakja jelenik meg lelki szemeim előtt, amikor a multról beszélek. Látom *Brassai* bácsit, aki 100-ik esztendejének küszöbéhez közeledve lakását nem igen hagyhatta el, de megüzente, hogy látogatásomat várja, látom *Martin Lajos*-t, a fizika tanárát, aki lelkesedéssel mutatta és magyarázta nekem repülőgépét. S ha visszagondolok arra a szerkezetre, amelyet nekem bemutatott, fájdalom lepi meg lelkemet, mert magam elé képzelve azt a csavaros, propellerekkel ellátott szerkezetet, úgy érzem hogy a sors rendelése itt is megakadályozott egy magyar tudóst terveinek megvalósításában azzal, hogy a szükséges mozgató erőt, a megfelelő motort a mostoha körülmények között rendelkezésére nem adta. És látom *Terner Vilmos*-t, a földrajz öreg tanárát, aki a központi egyetem épületének V-ik emeletén csillagászati observatoriumot rendezett be, s ha előadást nem tarthatott, az V-ik emeleten fekvő tantermének ajtajára függesztette ki a cédulát, amelyben kérte hallgatóit, hogy „ne fáradjanak fel." Megjelenik előttem *Melzl Hugó*-nak, *Petőfi* fordítójának, a németnyelv és irodalom tanárának bő köpenyegbe burkolt, kísérteties alakja, amint naponta, az esti szürkületben biciklin körüllovagolta a Szent Mihály-templomot. Ismerte minden szónak gyökerét, de amikor beteg gyermekeinek lázát kellett meg-

mérnie, a hőmérőt fordítva tette hónaljukba. És látom azt a kedves baráti kört, amely esténként az öreg *Ács Ferenc* főtéri vendéglőjébe egy-egy pohár sőrre összegyült s melyet nagy ritkán, ha időm engedte én is meglátogattam. Törzstagjai voltak *Klupati Antal, Lukács Adolf, Márki Sándor, Hoor Károly* és többen Kolozsvár előkelőségei közül, közöttük a társaság Nesztora *Északi Károly* a máv. üzletvezetője, aki rég elmult idők eseményeinek elbeszélésével szórakoztatta a társaságot, rendesen azzal fejezve be szavait, hogy ez már nagyon régen volt, erre a névre én már nem emlékszem. Egy alkalommal szóba került a székelygulyás nevének eredete. Többen egyszerűen megoldhatónak tartották a kérdést azzal, hogy bizonyára a székelyek voltak annak feltalálói. *Északi* bácsi másként tudta. Elmondta, hogy volt egyszer Kolozsvárt egy *Székely* nevezetű színész, ő készítette először ezt az ételt, róla nevezték el székelygulyásnak, de „a nevére igazán már nem emlékszem."

A legkedvesebb emlékek fűznek közelebbi tanártársaimhoz, az orvosi kar tanáraihoz. Sokszor emlegetjük most is családom körében közvetett szomszédunkat a „Hazsongárdban" a mindég szigorú nézésű, kérlelhetetlenül komoly *Daviddt*, akit akkor, amikor egyik gyermekünknek skárlátja miatt a másik kettőt hozzájuk adtuk, rajta kaptam, amint velük a földön ülve homokvárakat épített. Látom *Szabó Dénes*-t, aki mindig haragudott, mindig pattogott, amiért *Udránszky* őt a Fokföld tengerének bozontos fejű, haragvó képű halához hasonlítva, *Orca capensis* névvel tisztelt meg. Látom a mindig mosolygó, mindig udvarias *Udránszky László*-t, aki mindent tudott, mindenről nyilatkozott, de sokszor a beszéd hevében a felvilágosító szavakat, neveket rögtön meg nem találta. Ilyenkor egy tetszés szerinti szót, amely épen eszembe jutott vetettem közbe beszédének, azt ő a maga élénkségével felkapta, ismételte és csak azután fenyegetett meg, hogy újból becsaptam.

Gyakran látom magam előtt *Lechner Károly*-t, a komoly, végtelenül szerény tudóst, aki a kari gyűléseken *Szabó Dénes* ágyúinak pergőtűzében, sokszor mentegetőzött azért, mert előadványát jobban ki nem dolgozhatta, azzal, hogy fáradt, szórakozott volt, amire én harsogó hanggal közbevetettem „Cherchez

la femme!" Erre a pergőtűz természetesen rögtön elállott. Sajnos mindazok, akikről megemlékeztem, elmentek, de elmentek a fiatalabbak is, megértő munkatársam *Demeter György, Jancsó Miklós, Reinbold Béla, Veszprémi Dezső.* Utóbbi a kari üléseken egyidőben szomszédom volt s így együtt néztük az ülésteremnek velünk szemközti fala mellé állított szekrény tetején a mennyezetig felhalmozott üres diploma tokok tömegét. Kíváncsi voltam számukra, de lusta a megszámlálásra. Egyszer szomszédomhoz fordulva megjegyeztem: „Furcsa, hogy a szekrény tetején épen 399 diploma tok van." Közlésemet hosszas csend követte, végül megszólalt szomszédom: „Kérlek tévedtél, nem 399, hanem 572 tok van", mire én persze megköszöntem, hogy a számítást helyettem elvégezte.

Soha el nem felejtem azokat a kari üléseket, amelyeknek sokszor nehéz csatái rendszerint békés megértéssel végződtek, az őket követő vacsorákat, amelyek a baráti kedélyesség jegyében folytak le, az erdélyi muzeum egylet különböző szakosztályainak üléseit és az egyesület vándorgyűléseit, amelyeken az egyetem négy karának alkalmazottai és az erdélyi városok előkelőségei vettek részt. Sajnálattal emlékszem arra, hogy az orvosi szakosztály egyik ülésén nemsokára megérkezésem után kénytelen voltam szeretve tisztelt, nagyérdemű tanártársam *Genersich Antal*-tól egy indítványának visszavonását kérni. A kórbonctani intézetben vándorcigány holttestében izomtrichinákat találtak és az indítvány azt kívánta, hogy a kereskedelmi és belügyminiszter táviratilag értesíttessék a veszedelemről. Én kénytelen voltam a távirat küldésének gazdasági szempontokból kiszámíthatatlan következményeire figyelmezletni. Tanártársam az indítványtól elállott, de láttam rajta ekkor és később is, hogy a frissen érkezett kartárs okvetetlenkedése neki rosszul esett. Rövidesen persze ez a felhő is eloszlott. És látom azt a jelenetét, amikor Erdély nagy belgyógyászának *Purjesz Zsigmond*nak, *Vastagh György* szobrászművész által készített remek mellszobrát a klinikai telep udvarán tisztelői, tanítványai és hálás betegei tömegében lelepleztem. Azóta a kiválóan nagy orvos és kiválóan nagy ember a házsongárdi temetőbe költözött s oda követte a szobor is, amely pedig még ellenségek körében

is a klinika udvarán kellett volna, hogy hirdesse az emberiség egyik nagy jótevőjének emlékét.

Egyetemi tanártársaim szeretete 1914-ben az egyetem Rectorságával, közelebbi tanártársaim bizalma ismételten a Dékánsággal, majd azzal is megtisztelt, hogy a Közoktatásügyi Kormánytól számomra szigorlati kormánybiztosi kinevezést eszközölt ki. Utóbbi minőségemnek azért örültem, mert az módot adott nekem arra, hogy a szakmám körét közelről érintő összes orvostermészettudományi szakmák fejlődését közvetlen tapasztalatok alapján megismerjen, amellett arra is, hogy további sok kedves emléket gyüjtsek. Élettanból vizsgázott egyik ivadéka a gyalui *Rosenberger-család*-nak, amely előbb bérlője, de később mint tulajdonos „megmentője" lett az *Eszterházy-család* kastélyának és földjeinek. A jelöltnek az „agyköpeny" szót kellett volna kinyögnie, de ez sehogy sem sikerült. *Udránszky* vezetni akarta az emlékezés utján, azzal a kérdéssel, hogyha hűvösre fordul az idő, mit vesz magára? „Paletot", hátha még hűvösebb lesz: „Ueberziehert", hátha még ennél is hidegebb lesz: „Bundát". Erre az eredményt nem igérő faggatás meg is szünt.

A legridegebb komolyság jegyében folytak le a szülészeti és nőgyógyászati szigorlatok. A szerencsétlen jelöltek szepegve hallgatták *Szabó Dénes* mennydörgéseit, aki sokszor kitört egy-egy meg nem felelő feleletre, hogy az ember minden hajaszála égnek áll. Én pedig befelé mosolyogva néztem, hogy a vizsgáztató professzor tar fején hogyan ágaskodnak ég felé a nem létező hajszálak.

Volt a szülészeti klinikának egy szarvasbőrből készült, újszülött gyermeket utánzó babája, amelyet a hallgatók és szigorlók fogóval, vagy egyéb műtétekkel naponta számtalanszor világra hoztak a szintén bőrből készült, medencét képviselő fantomból. A gyermek az idő által erősen megviselt, sötét barna, sőt helyenként fekete zsiros foltokkal borított rettenetes gyermek volt, amelynek hasáról mintegy $1^1/_2$ méteres köldökzsinór lógott le. Ezzel a rettenetes gyermekkel kellett az egyik szigorlat jelöltjének azt az élesztő eljárást, amelyet az orvosi nyelv *Schultze*-féle lóbálásnak nevez, bemutatni. A szerencsétlen jelölt megragadta vállainál a rettenetes gyereket és szétterpesztve

lábait megindította a lóbálást egyszer felfelé, majd lábai közé lefelé lódítva a babát. Közben a köldökzsinór vigan csapkodott fel, le, jobbra, balra. A szigorú professzor fel s alá járt a teremben, s amikor egyizben épen akkor ért a jelölt közelébe, amikor a köldökzsinór felfelé lódult, azt kezével elkapta úgy, hogy a gyermek a földre esett. Mindenkiben elhűlt a vér. A professzor és a jelölt egymással szemközt állva némán szemlélték a földön elterült áldozatot mindaddig, amíg a kormánybiztosnak mosolya — amelyet nem sikerült elrejtenie — hangos derültségre nem bátorította a hallgatóságot.

Élénk emlékezetemben él egy elmekórtani szigorlat is, amely az én kormánybiztosi tekintélyemet sérelmezte. Elfoglaltam a kormánybiztos számára fenntartott, trónszékhez hasonló hatalmas karosszéket, *Lechner* tanár pedig rendelkezett, hogy bocsássák be a beteget. Fátyolos, fehér ruhába öltözött, koszorúkkal és virágokkal ékesített nő rohant be s előttem térdre borulva, széttárt karokkal áradozott, folyton azt ismételve: „Uram, te szép vagy". Egy idő mulva a vizsgáztató tanár a jelölt felé fordulva megkérdezte, hogy mit észlel a betegen, mire megszületett az engem lesujtó válasz, hogy „Bolondokat beszél." Ezt a hizelgő megállapítást persze a jelöltnek megköszöntem.

És a legszivélyesebb fogadtatásban részesítettek a kolozsvári ügyészség, törvényszék, kir. itélőtábla tagjai. Bíráinak kitüntető felszólítására sorozatos előadásban kellett ismertetnem az 1896-ban életbe léptetett büntető perrendtartás tervezetének orvosi vonatkozású részeit.

Ugyanolyan szivélyes fogadtatással találkoztam minden más hatóság tagjainak részéről. S ennek következményeként — bárha közügyekkel alig foglalkozhattam — igazgatója lettem a kolozsvári kaszinónak, tagjává lettem a *Kolozsvári Sándor* egyetemi tanár elnöklése alatt álló „Társadalomnak", amely a magyar nemzet kiváló egyéniségeit egyesítette, 100 tagot számláló bizalmas körben.

De a Gondviselés még egyéb jótéteményekkel is elhalmozott. Röviddel megtelepedésem után megköthettem azt a régen tervezett házasságot, amelynek harmóniáját 38 esztendő alatt soha semmi komolyan meg nem zavarta. Baráti támogatással

megszerezhettem Kolozsvár egyik legszebb telkét, hatalmas nagy kerttel, két lakóházzal és gazdasági épületekkel. Feleségem, bárha a fővárosban nevelkedett, nagy lelkesedéssel, belefogott a gazdálkodásba s rövidesen benépesedett házunktája, különböző házi állatokkal, egyszerű, csendes barátokkal, akikhez csatlakoztak házunkhoz szegődött, bár háziaknak nem is nevezhető állatok is. Sokszor meghatottsággal gondolok azokra a ritka ünnepi délutánokra, amikor leülve kertünknek hatalmas fenyőfája alá, mellém telepedett az öreg Trio, kutyáink nesztora, eljött a Rigó s bemutatta négy fiát, s ha véletlenül nyitva maradt a gazdasági udvar rácsos kapuja, hozzám somfordált gyermekeink hátaslova csikójával együtt, felváltva vállamra tették nagy fejüket és megnézték, hogy mit olvasok. Az idők folyamán egyrészt hajléktalanok befogadásával, másrészt — ennél természetesebb utakon — kutyáink száma 11-re emelkedett. Ez indította korán elhunyt sógoromat, *Vastagh Géza* festőművészt, hogy gyermekeink szobájának fehér butorzatát telefesse kutyakölyköket, oroszlánkölyköket és más állatkölyköket szállító gólyákkal. A megszünni nem akaró szaporodást a végén is meguntam s amikor gyermekeim jóvoltából megérkezett a 12-ik jövevény, gyönyörű, fekete neufundlandi képében, megemberelтem magam és kiadtam a szigorú rendeletet, hogy a jövevényen túl kell adni. Teltek a hetek, hónapok. Gyermekeim már megnyugodtak, hogy a veszély elmult. Magam is megbántam rendelkezésemet, de ragaszkodva hozzá, gonosz alattomossággal szőttem az eltávolítás tervét s amikor megfelelő gazdát találtam, kiadtam az átköltöztetés parancsát. Szegény „Tisza" koszorúkkal diszítve vonult új gazdája házába és keserves búcsú után ott maradt. Hónapokig nem láttam. Egyszer fagyos decemberi reggelen, amikor a „Házsongárd" sikos lejtőjén igyekeztem intézetembe, a másik járdán megpillantottam az elüldözöttet. Önkénytelenül kicsuszott számon neve. Felvetette fejét, a legnagyobb öröm jeleivel hozzám rohant, körültáncolt, majd rám ugrott s én a sikos járdán megcsuszva teljes súlyommal — amely ha nem ís volt olyan mint ma, de számottevő volt — reá zuhantam. Síró hangot hallottam, felém fordította hűséges kutya szemeit, amelyek azt mondták: „Én örülök neked, te pedig

bántasz engem". Ezt a hűséges tekintetet is megőriztem emlékeim között, belátva, hogy igaza van gyermekeim francia nyelvmesterének, aki mindig ismételte, hogy az állat egy becsületes ember. Csodálatos békesség, megértés uralkodott a házban és a ház körül is. Az idők folyamán az emberszállító gólyák is négy ízben látogatták meg házunk tájékát, egy-egy gyermeket bízva reánk. Ezek növekedtek Isten előtti kedvességben, mert annak ellenére, hogy teljes szabadságban nőttek fel, mozit, gyermekújságot, színházi életet meg nem ismerve, a Gondviselés jóvoltából jellemes, becsületes gyermekekké és ilyen emberekké váltak. Az emberek előtti növekedésük persze nem mindig a kedvesség jegyében haladt, mert volt idő, amikor szellemes csinyjeik révén rémei voltak Kolozsvár városának. Leszedték a házunk tetejére állított telefonoszlop kagylóinak sodronyait, bevezették azokat saját telefonjaikba, összeköttetéseket létesítettek különböző előfizetők között, nem egyszer a viszály magvait hintve közéjük. Egyik újesztendő napján, amikor a szerencsét kívánó levelek tömegét asztalomon halomba gyüjtöttem, kivették borítékaikból a névjegyeket és új borítékba téve elküldték *Kulicsek*-nek az asztalosnak, *Tóthfalusy*-nak a péknek, *Grauer*-nek a suszternak és barátjuknak a kéményseprőnek, akik azután törhették a fejüket, hogy miért kíván nekik boldog új esztendőt a tábla elnöke, az unitárius püspök, még inkább törhették a fejüket azon, hogy a figyelmet miképen viszonozzák.

Persze kisebb-nagyobb csapásokkal a sors bennünket is meglátogatott. Gyermekeink sorjában minden ragályos gyermekbetegséget megszereztek. Ismételten eltörték kezüket, lábukat, átszurták, átlőtték lábszárukat, combjukat súlyosan megviselve szüleik lelkét s házi orvosaik *Purjesz Zsigmond* és *Brandt József* tanártársaim türelmét. Magamon észleltem az aggodalom, a fáradság, a kimerülésnek, a szellemi működésekre gyakorolt bénító hatását, feleségemnek szerencsésen lezajlott tüdőgyulladása alkalmával. Alvás nélkül eltöltött 3 nap után, a betegágynál ülve elővettem a cédulát, amelyre fel volt írva az orvosságok beadásának időbeli sorrendje s kétségbeesve állapítottam meg, hogy azt nem értem, megnéztem az órát és nem értettem meg, hogy annak mutatói mit jeleznek, kimentem vízért a

szomszédos fürdőszobába, megnyitottam a csapot, de nem tudtam, hogy a kezemben levő pohárral mit akarok. Mindez szerencsésen elmult, de maradandó nyomot hagyó súlyos csapás ért bennünket egyéves *Sárika* leányunk elvesztésével, aki ha *Rákóczi Ferenc* nevét emlegettük előtte, mindig megkereste és kis újjával megmutatta a nagy fejedelemnek falon függő arcképét, meg is nevezve azt saját nyelvén mint „Lá"-t.

Súlyos keserűségünknek voltak egyízben okozói — megbízhatóaknak tartott alkalmazottak is — megrendítve bennünk az embertársakba vetett hitet. Feleségem „jószágigazgatókként" székely házaspárt fogadott fel *Szabó György*-öt és feleségét, *Báthori Ágnes*-t, melléjük rendelve egy 16 éves székely gyereket. Minden ment rendben, amíg egy alkalommal az egyik tehén eladásából befolyt pénz feleségem szobájának feltört fiókjából eltünt. A rendőrség először magával vitte *Báthori Ágnes*-t, de én feleségemmel való tanácskozás után magam kértem a rendőrséget, hogy az illetőt bocsássák el, mert ki van zárva, hogy neki része lehetne ez ügyben. A szabadon bocsátás megtörtént, de helyette elvitték a Pista gyereket. A levélírás megismétlődött, amire a rendőrség őt is elbocsátotta, de azzal az értesítéssel, hogyha mindenkit ártatlannak mondok, ők nem érhetnek el eredményt. Ebbe is belenyugodtam. Végül is maguk a szerencsétlenek leplezték le magukat azzal, hogy az asszony egy reggel levelet adott át, amelyet állítólag a konyhába az ablakon keresztül dobtak be. Ebben meg volt írva, hogy a tettest sohase fogják megtalálni, mert elútazott, ne kínoztassunk tovább ártatlanokat. Mindjárt láttam, hogy az írás a *Báthori Ágnes* írása, amire érzékeny búcsú után — bekövetkezett az elválás.

A csendes békés élet meghozta nekem életem másik nagy örömét módot adva arra, hogy munkaerőmet szakmám terén érvényesíthessem.

A törvényszéki orvostani intézet a Házsongárd egyik hegyoldalán létesített orvosi telepnek legszebb épületében az Anatómia épületben nyert elhelyezést a kórbonctannal és leíró bonctannal együtt. Földszinten jobbra voltak a leíró, balra a kórbonctan helyiségei, ugyanígy oszlott meg nevezett két intézet között a jobb és baloldal az első emeleten, amelynek középső

része jutott a törvényszéki orvostannak[1], kilenc nem nagy, de a viszonyoknak megfelelő helyiséggel. A hármas elhelyezés volt oka annak, hogy *gróf Apponyi Albert,* amikor mint közoktatásügyi miniszter az egyetemet meglátogatta s előbb a kórbonctani és leíróbonctani intézetek földszinti és emeleti helyiségeit megtekintve, végül hozzám látogatott el, csodálkozásának adott kifejezést, hogy amikor a földszinten jobbra vitték azt mondták, hogy ott boncolnak, amikor balra vitték ugyanezt hallotta, az emeleten jobbról és balról is ugyanez ismétlődött s most hogy az épület közepére jutott, ugyanezt hallja. Hát szükséges, hogy ilyen sok helyen boncoljanak, kérdezte, amire persze magyarázat mellett az volt a felelet, hogy igenis szükséges.

2. ábra. A kolozsvári törvényszéki orvostani intézet.
(Magyar uralom alatt.)

Nemsokára megérkezésem után a rendelkezésre álló helyiségekben az intézetet főleg *Tóth Lajos* jóvoltából sikerült megfelelően kifejlesztenem. Megszerezhettem jóformán az összes szaklapokat, első számuktól az utolsóig, összegyüjthettem külföldi vándorlások közben hirneves rendőrfőnököknek *Vidoq, Canler, Goron, Macè, Griffith* emlékiratait, az Alte és Neue Pitaval 100 kötetre terjedő, bűnügyi eseteket ismertető gyüjte-

[1] L. irodalom 1. sz.

ményét, *Fouquier* francia nyelven megjelent hasonló, képekkel illusztrált hatalmas gyüjteményét, *Henri Bataille*-nak az újabb idők bünügyeit tárgyaló munkája 35 kötetét és a szakmám körét érintő könyveknek nagy számát.

Röviddel azután, hogy a *Röntgen*-berendezések kereskedésbe kerültek a sebészeti klinika után, azt a törvényszéki orvostani intézet is megkapta s ez módot adott arra, hogy annak a törvényszéki orvostanban való használhatóságát itthon és külföldön tartott előadásokban, közleményekben megismertethessem.[1] Berendezkedhettünk a fényképezésnek különböző fajtáira egyszerű és stereoskopos felvételekhez szükséges gépekkel. Meghonosíthattam a színes fényképezést, megszerezve

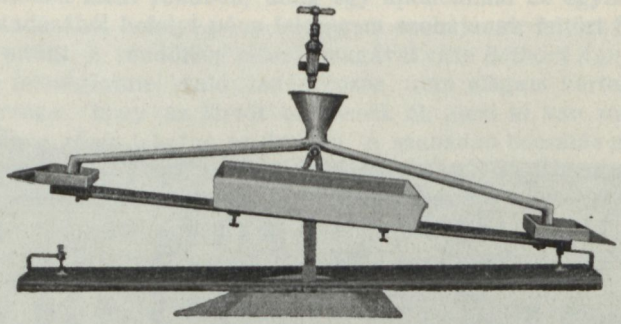

3. ábra. Hintázó készülék fotográfiai előhíváshoz.

az *Ives*-féle chromoskopot, a *Miethe*-féle három szinnel dolgozó berendezést. Csillogó tárgyaknak, halottrészeknek fényképezéséhez külön berendezést szerkesztettünk, amely az illető tárgyaknak víz alatti vagy a víznél, illetve a fényképezett tárgyaknál kisebb fajsúlyú folyadékokban való elmerítéssel kapcsolatos fényképezését tette lehetővé ; készíthettünk egy hintázó készüléket, amely vízvezetéki csap vizének erejével állandó mozgásban volt tartható és megengedte a megvilágítás és az előhívás időtartamának megfelelő megválasztásával diapositi-

[1] L. irodalom 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13. 14, 15, 18, 20. 21, 24, 26, 30. sz.

veknek különböző szinárnyalatokban való elkészítését. Rövid idő alatt hatalmas fénykép gyüjteményünk létesült, amely különböző kiállításokon Münchenben, Berlinben, Párizsban, Londonban szerepelt és mindenütt elismerő kitüntetésben részesült. Képeink nagy tömegét kölcsön adhattam *Abels* tanárnak, aki azokat németországi körútján mutatta be. Felvételeink nagyrésze sajnos, a kolozsvári egyetemmel együtt idegenek zsákmányává lett. Nemrégen is találkoztam francia szaklapban egyik fényképünkkel, amely sajnos, már nem magyar egyetemnek, hanem a cluji oláh egyetemnek felíratát hordotta.[1] A kép fiatal

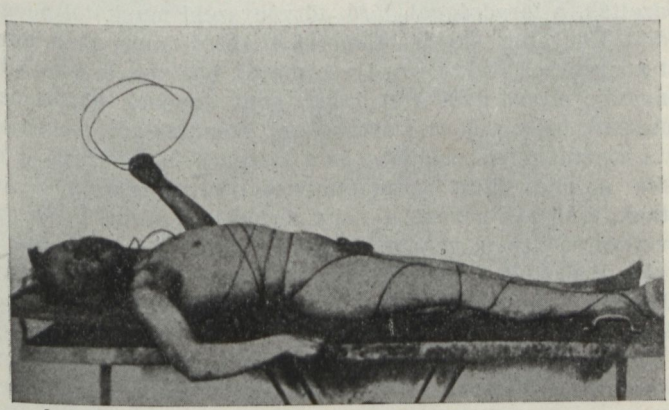

4. ábra. A volt kolozsvári magyar egyetem törvényszéki orvostani intézetének fotografiai felvétele, amelyet az oláhok kisajátítottak.

férfi holttestét ábrázolta; az illető testét ruhái alatt dróttal körülcsavarta s a kabátja ujjából kiemelkedő drót végét villamos áram vezetékére dobta. — Örvendetesebb volt az a találkozóm, amelyben *Jeney Aladár* Erdélyből menekült és jelenleg a pestvidéki törvényszéknél működő főügyész hivatalos szobájának meglátogatása alkalmával részesültem, ahol annak falán előfordult érdekesebb eseteink nagy tömegét szemlélhettem az idők változása feletti bánkódással.

[1] Quelques observations medico-légales par le Dr. N. Minovici Prof. a la Faculté da medicine de Cluj. Annales de Medicine Legale. 4. évf. 1924. 504. lap.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM Közgazdasági Intézetének Könyvtára

Rövidesen kialakult az elméleti és gyakorlati oktatás is, amelyben nemcsak orvostanhallgatók, hanem a jogi kar hallgatói is majdnem kivétel nélkül elismerést érdemlő érdeklődéssel részt vettek s amelyeken fényképeink gyüjteményét is nagy haszonnal értékesíthettem.

Minden már kezdettől fogva örvendetesen megindult, csak a szakértői működés megindulása késett, nézetem szerint két ok miatt. Tanszéki elődöm, *Belky János* tanár egyrészt egészségi állapotának gyengesége miatt, másrészt azért, mert hajlamai inkább az elvonulva végezhető laboratóriumi munkához vonzották, a fáradsággal járó törvényszéki munkától idegenkedett. Közvetlen elődöm, *Genersich Antal* tanár, aki a tanszéket közvetlenül előttem helyettesítette, bár volt érzéke a törvényszéki orvosi gyakorlat iránt, amit egyebek között azzal tanusított, hogy szigorlat alkalmával szándékosan megcsonkította a centiméter szalagot s ha a szerencsétlen szigorló a méréskor az eltávolított centimétereket nem vette számba, huncutnak, csalónak nevezte — nagy terjedelmű orvosi gyakorlata következtében nem vehetett részt a törvényszék munkájában. Ő róla mesélték — amit később másokra vonatkoztatva is hallottam — hogy előadásai közben két feltétlenül szükséges tulajdonságaként a törvényszéki orvosnak azt jelölte meg, hogy az illető mindent pontosan meg tudjon figyelni és, hogy semmitől se írtózzon. Ennek bemutatása végett a boncolás alkalmával beszennyezte egyik ujját és azt lenyalta, — felszólítva a hallgatókat, hogy azt utánozzák. Néha akadt vállalkozó, mire a professzor megjegyezte: látom, hogy eléggé nagy malac, de azt is, hogy nem jó megfigyelő, mert nem látta azt, hogy én a mutató ujjamat szennyeztem be és a kis ujjamat nyaltam le.

A tanszéki elöd és a helyettes tartózkodásának az volt a következménye, hogy *Belky* és *Genersich* idejében a törvényszéki orvosi gyakorlatot azok a régi kartársak uralták, akikhez a bíróságok hozzászoktak s akik azok igényeit minden tekintetben ki is elégítették. Az öreg *Szombatfalvi* kolléga megtudta mondani, hogy az elhaltat bizony nem a sárga nyelű, hanem a piros nyelű bugyli bicskával szurták meg, *Bartha* bácsi megállapította, hogy a 78 esztendős cigányasszonyt, akit kő-

rakáson fekve halva találtak, olyan bottal ütötték agyon, amelyiknek egyik oldalán, végétől 10%-nyi távolságban egy félmogyorónagyságú görcs emelkedett ki. Általában sokat tudtak a régi szakértők. Megmondták pl., hogy a vadorzó, akinek háta közepét érte az erdőőr serétlövése, ezt a lövést szemközti helyzetben kapta, mert „tudja minden vadászattal foglalkozó ember, hogy a vadorzó nem adja meg magát, szembehelyezkedik s csak akkor fordul meg hirtelen, ha a füle mellett elrepülő serétek sivító hangját hallja." Jól kielégítették a bíróság igényeit a fegyver szakértők is, *Balogh János* és *Osváth János* urak, akik közül előbbi címtábláján büszkén hirdette, hogy ő „villanyerőre berendezett puskaműves". Hasonló büszke címeket láthatott Kolozsvár közönsége *Nagy Endre* fogtechnikus tábláján, aki „szájpadlás nélküli műfogspecialistának" mondotta magát és *Glatz Fani* tábláján, aki mint tisztított baromfikereskedőnő igyekezett a vásárlókat magához csábítani.

Hogy milyen módon voltak segítségére a törvényszéknek a puskaműves szakértők, arra jellemző az alábbi vídám esemény. *Gróf Andrássy Gyula* havasában az egyik erdőőrt agyonlőtték. A gyanusított házának falába befalazva két csövű vadászfegyvert, kész töltényeket és nagy csomó üres, de gyutaccsal ellátott töltényhüvelyt találtak. A főtárgyaláson először *Balogh* fegyverszakértő nyilatkozott elmondva, hogy a fegyver ölésre nem alkalmas, mert kakasának ütése nem elegendő erős ahhoz, hogy a töltényt elsüsse. Véleményének elhangzása után *báró Rudnyánszky Béla* a tárgyalást vezető törvényszéki elnök felszólította, hogy azt, amit mondott, az esküdteknek mutassa is be. Az első töltés elsült, mire a villanyerőre berendezett szakértő megzavarodva hirtelen újabb töltést helyezett a fegyverbe. Ez is elsült s ugyanolyan eredménnyel járt — persze a jelenlévők nagy mulatságára — az elnök felszólítására végzett harmadik kísérlet is.

Következett a másik szakértő, aki szóról szóra ismételte, hogy a fegyver ölésre nem alkalmas. Kijelentését a közönség mosollyal fogadta, amely hangos derültséggé vált, amikor ő is, háromszor, ugyanazt mutatta be, amit előtte kihallgatott villanyerőre berendezett társa bemutatott.

Másik oka szakértői működésem késedelmes megindulásának az volt, hogy a tanszék helyettesítésének ideje alatt későbbi bizalmas jó barátom *Kerekes Gyula* törvényszéki orvos uralta a törvényszék munkáját s eleinte idegenkedett az importált idegen tudománytól. Eleinte a késedelmes megindulással nem törődtem sőt örültem neki, mert módot és időt adott az intézet fejlesztésére. Később minden magától rendbe jött és azt hiszem erre befolyása volt két nevezetes esetnek, amelyekben az idegenből érkezett tudomány használhatóságának adta tanujelét. *Bodor László* vizsgálóbiró panasszal említette előttem, hogy *Lőrincz Pinguj* parasztgazda, aki a 78 esztendős cigányasszonyt agyonverte már 9 hónapja ül tömlöcben és még sem akar megpuhulni. Az iratokból azt láttam, hogy a boncolási jegyzőkönyvnek a göcsös bot ütése által kiváltott agyrázódásra vonatkozó megállapítása nem egészen helytálló s a későbbi vizsgálattal megnyugtató módon meg tudtam határozni, hogy a szívburki összenövésekben, idült főérgyulladásban, szívizom hegesedésben szenvedő öregasszony természetes halállal halt meg s hogy hirtelen rosszullét által lepetvén meg elesett s így szenvedte a homloka jobboldalán és jobb arccsontja felett feltalált két horzsolásos sérülést.

A másik eset Kolozsvár városának és orvosi közönségének szenzációs esete volt. A bánffyhunyadi havasokon keskeny vágányú hegyi vasútat építettek rönkök szállítására. A pálya elkészült és következett annak „műtanrendőri" bejárása. Ez is megtörtént s a bizottság miután a hegy csucsán irásba foglalta, hogy a vasutat személyszállításra semmi szin alatt igénybe venni nem szabad, arra felült, hogy leereszkedjék a völgybe. Egyik kanyarodónál a szerelvény kiugrott, *Puhala* mérnök és felnőtt mérnök fia halálos sérüléseket szenvedtek. Az öreg úr nyilt combcsonttöréssel került elő a romok alól. Oláh és tót napszámosok zsíros kalapjukban hordott vízzel mosták ki sebét, s piszkos rongyaikkal azt bekötötték. Bánffyhunyadnak egyik jónevű orvosa 8 órával a szerencsétlenség után érkezett a helyszinére, a sebet jodoformmal behintette és a sérültet kórházba szállíttatta. Az eljárás gondatlanság címén először a fékező ellen indult, de később átment a gyógykezelő orvosra is, akit

súlyosan terhelt *Brandt József* egyetemi tanártársamnak az a véleménye, hogy súlyos hibát követett el a gyógykezelés körül, mert azzal, hogy jodoformporral a sérülést vastagon behintette, betemette a bacillusokat, kényszerítette őket, hogy befelé vándoroljanak és így okozója lett a halált eredményező vérmérgezésnek. A főtárgyaláson, amelyen az előzmények ismerete nélkül jelentem meg kifejtettem, hogy a kezelés helyességének megítélését a sebész kollegának engedem át, de meg kell állapítanom, hogy semmi sem bizonyítja, hogy az orvosnak eljárása lett volna oka a halált okozó vérmérgezés kifejlődésének. Sebész kollegám ehhez — újból kiemelve, hogy a kezelés nem volt megfelelő — természetesen hozzájárult, amire a bíróság felmentő ítéletet hozott, mert a törvény értelmében gondatlanságból eredő emberölés csak akkor forog fenn, ha meg van állapítva, hogy az orvos helytelen viselkedése volt a halál előidézője.

Ezek után lépésről-lépésre fokozódó igénybevételemmel a helyzet a végén úgy alakult ki, hogy maga szakértőtársam gondoskodott arról, hogy kivétel nélkül minden esethez hozzájussak, ő maga a rendezésnek és a jegyzőkönyvek aláírásának kötelességeit vállalta.

Szakértői működésem persze nemcsak a Kolozsvár város területén előforduló esetekre, hanem a vidékre is kiterjedt. Ilyen módon jártuk be megfelelő felszereléssel télen-nyáron, ősszel-tavasszal, rekkenő hőségben és fogcsikorgató hidegben Kolozsvár környékének havasait, a bihari hegyek csúcsait, az oncsászai csontbarlang nehezen járható környékét. Egyik téli kirándulásunk alkalmával a bizottságot vezető csendőrök egyike, szakadékot takaró hórétegben egyszerre úgy eltünt, hogy csak kalapja kakastollai látszottak ki, mire az ebben jártas havasi lakósok ásták ki, mi pedig visszafordultunk, hogy megvárjuk a hóolvadás idejének elérkezését a kirándulás megismétlésére. Az eseten okulva családomról való gondoskodás szándékával életbiztosítást kötöttem és azontúl nyugodtan, állandóan tréfálkozó jókedvvel jártuk a néha alig járható utakat sokszor előbb vasuttal, majd fiakerrel, azután havasi szekérrel, lóháton nyereggel, vagy akár anélkül is, végül gyalog közelítve meg mű-

ködésünknek helyét. Mulatságos események tömege füszerezte azt a komoly munkát, amelyet sokszor tragikus esetek elintézésével kellett végeznünk. Legelső kirándulásom is szakértőtársamnak keserű meglepetést hozott. Mezőszilvás községében *Gál Albert* földbirtokos vendégszerető házába tértünk be éjjeli szállásra. A háznak úrnője, igazi magyar nagyasszony, sajnálkozással mentegetőzött, hogy vendégeinek nagy száma miatt a bizottságot csak úgy tudja elhelyezni, ha tagjai közül kettő közös szobát vállal. Erre mi orvosok vállalkoztunk. Lefekvéskor láttam, hogy szakértőtársam lelkét nyomja valami, végre kinyögte, hogy nagyon erősen szokott hortyogni és megkérdezte, hogy vajjon ez engem nem zavar-e. Feleletem persze igenlő volt, amire azt ajánlotta, hogy ő olvasni fog addig, amig észreveszi, hogy elaludtam s csak azután oltja el a gyertyát. Másnap reggel láttam, hogy elszontyolodva ül ágyának szélén. Faggatásomra elpanaszolta, hogy milyen csúful járt. Mind várta és várta a gyertya elolthatásának időpontját, végre ez bekövetkezett, de akkor én csaptam olyan hatalmas horkolást, hogy egész éjjel nem tudta lehunyni szemeit.

Ezeken a kirándulásokon ismerhettem meg a magyar paraszt józan értelmességét, amely hasonló életviszonyok között élő más nemzetek fiainak szellemi képességét erősen meghaladta. Munkánkhoz — régebbi idők szokásaitól eltérően, amely csendőrkordonnal tartotta távol a kiváncsiakat — mindig odabocsátottam az érdeklődőket azért, hogy lássák a bíróságnak az igazság kiderítésére irányuló komoly igyekezetét. Különböző korú férfiak és nők állották körül — az utóbbiak rendesen szagos füvekkel védve szagló érzéküket — működésünk helyét s igaz élvezettel hallottam a megjegyzéseket, amelyek sokszor a sérülést előidéző eszközre és egyéb nevezetes körülményekre vonatkozó nagyon értelmes következtetéseket árultak el. A magyar és a vegyes lakosságú falvak látogatása még egyéb örömeimnek is volt forrása. Abban az időben adta ki a *Stampfel Károly* pozsonyi könyvkiadó cég a Hazafias Könyvtár című gyűjteményt *Gaál Mózes* szerkesztésében, amelynek 25 krajcárért kapható, képekkel diszített kötetei megfelelő szellemben ismertették a magyar nemzet történetének nevezetesebb

eseményeit és követendő példákként állították az olvasó elé annak alakjait. Az akkor 30 kötetre terjedő gyűjteményből — a kiadó cég előzékenysége folytán — kedvezményes áron nagy ládára valót hozattam és kirándulásaim alkalmával gyermekek és felnőttek között szétosztottam. Nagy örömömre szolgált, hogyha később, látogatásunk megismétlésekor az otthagyott könyvek rongyosan, megszürkülve, a sűrű használat jeleivel kerültek elém. Egyik kirándulásunk alkalmával Jegenye község főutcáján menve egy 8 év körüli, halvány, nyomorék kisfiút láttam, amint az egyik ház előtti padon szomorúan sütkérezett. Hozzáléptem és a szétosztás után még megmaradt utolsó könyvet kézfogással átadtam neki. Soha el nem felejtem az örvendetes meglepetés képét, amely kiütött arcán. Mankóján utánunk bicegett s amikor bevártam, utánunk bicegését indokolta „csak azt akartam megmondani, hogy az Isten áldja meg a lelkét."

Megismerhettem viszont a kirándulásokon a havasi oláh nemzetiségű lakosság elmaradott, együgyű, sok mindenféle babonával átitatott lelkét. Egyik téli kirándulásunk alkalmával 16 éves oláh fiúnak hátára kötöttük a hatalmas, két liter tartalmú thermost, amelyben rummal fűszerezett forró teát vittünk magunkkal. Órákig tartó gyaloglás után pihenőhöz érkezve átvettem a thermost s lecsavarva a pohárként használható fém kupakját, azt a fiúnak kezébe adtam. Amikor az érezte a folyadék melegét, látta gőzét, mintha ördögöt látott volna, földhöz vágta a poharat és az oláhok ismert vészkiáltásával „tul haj" menekült s egész nap nem volt többé előkeríthető. Marisel községben a *Demeter*- és *Purcsel*-családok vetélkedtek nemcsak a falu biróságáért, hanem azért is, hogy a bizottságot melyikük fogadja szállásra. Egy alkalommal, amikor megint a *Purcsel*-családot tüntettük ki, megjelent a háznak úrnője és egy fogkefét tartva kezében jelentette, hogy a megelőző alkalommal látta, hogy ilyen szerszámot szoktunk használni, ezért azt beszerezte és ezentúl bármikor jövünk, azt mindig rendelkezésünkre bocsátja. Közbevetőleg megjegyzem, jelenlévő stomatologus kollegáktól elnézést kérve, hogy az egész *Purcsel*-családnak fogazata jobb állapotban volt, mint a bizottság tagjaié. Akárhány esetben a babonás hit súlyos következményeit is

láttam. Egyik esetben a havason lakó családfő, akinek családja minden tagja sorjában tüdőgümőkórban betegedett meg, a végén megunta a dolgot, felkereste az oláh pópát, aki 50 forintért megfelelő ceremóniák között kiolvasta nagy könyvéből, hogy a családot egyik szomszédjuk átka verte meg. Az ilyen módon kioktatott ember hazament, vette a fejszéjét, átment szomszédjához és azt agyonverte. A főtárgyaláson azzal védekezett, hogy ő másként nem cselekedhetett, meg kellett oltalmazni a családját.

Tragikus esetünk akadt Kalotaszeg területének egyik színmagyar községében is. Jómódú gazdának mennyasszony leánya esküvőre készült s erre haza hívta idegenben tartózkodó fivérét. Az esküvő előtti napon ketten együtt tartózkodtak egyik szobájukban. A leány esküvői ruhájának varrásával foglalkozott, a fiú közelében álló széken ülve s élményeit mesélve, elkérte nővérétől az ollót, amelyet az tréfából feléje dobott, olyan szerencsétlenül, hogy hegyesebb vége felszurta fivérének comberét. Pár pillanat alatt a hatalmas, nagy termetű, 22 éves tatárivadék elvérzett s az öröm helyett bánat költözött házuknak tájára.

Egy alkalommal majdnem mi magunk voltunk súlyos következmények felidézői. Havasi kirándulás alkalmával vonaton érkezve Bánffyhunyadra, majd onnan fiákerrel Jósika telepre, ott felfogadtuk további utunkra a község egyetlen fuvarosát *Entenberger Mór*-t. Nemsokára elő is állott járművével, amely négy kerékre felépített deszkaládából állott. Benne elhelyezkedtünk s elindultunk toronyirányban felfelé, kiszáradt patakmedrén, félméteres kődarabokon keresztül döcögve. — A deszkaalkotmány persze minden 100—200 lépés után meglazult. Kiabálásunkra fuvarosunk teljes lelkinyugalommal leszállt s miután minket is leszállított, elővette kalapácsát és szögeit s a deszkaalkotmányt újból további 100—200 méter számára összerótta. Végül már a szekér számára járható útból is kifogyva, gyalog haladtunk tovább, de meghagytuk a fuvarosnak, hogy visszaérkezésünket meglesve, amint azt észreveszi rögtön készüljön, nehogy a vonatról lekéssünk. A vizsgálat tárgyát alkotó esetben minthogy kérdés volt, hogy az elhalt feje

hány ütést kapott és azt milyen eszközökkel ejtették, ezt pedig a helyszinén eldönteni nem lehetett, kénytelenek voltunk a sértett koponyáját behatóbb megvizsgálás céljából eltávolítva magunkkal vinni. Visszaérkezésünket lelkiismeretes fuvarosunk tényleg megleste s mire a hegyoldalról leértünk, szekere már készen állott. Felkapaszkodva, érdeklődtem a csomag elhelyezése iránt, mire megnyugtatott, hogy azt kenyeres tarisznyájába helyezve, a láda szögletébe tette. Minthogy a dolgon már változtatni nem lehetett, belenyugodtam. Jósika telepen nagy sietséggel átszálltunk a fiákerre s elértük, az utolsó pillanatban a bánffyhunyadi vonatot. Beszállásunk után érdeklődve a csomag elhelyezése iránt, kísérőm megrémülve csapott homlokára, hogy az bizony ott maradt *Entenberger* kenyeres tarisznyájában. Másnap reggel sürgönyöztem a csendőrségnek, amely szerencsére a végzetes következményeket még megtudta akadályozni. Fuvarosunk ugyanis fáradtan hazatérve, tarisznyáját belódította ágya alá. Gyermekei másnap hajnalban kíváncsiak voltak, hogy apjuk mit hozott, kivitték a tarisznyát az utcára nyíló lépcsőre, a csomagot kibontották s abból előkerült a véres emberi koponya. Csakhamar az egész község összegyült a rettenetes leletre és a csendőrség csak nagy nehezen tudta a szörnyű gyilkosságot sejtő közvéleményt lecsillapítani. Persze abban az időben két kakastollas magyar csendőr elég volt egy egész havas lecsendesítésére.

Nagy hasznát vettük természetesen a csendőrségnek a boncoláshoz szükséges tárgyak beszerzésében is. Annak dacára, hogy az 1876. évi XIV. törvénnyel kapcsolatos rendelkezések kötelezővé tették, hogy minden községben legyen boncolásra is alkalmas halottas ház (horribile dictu még a szükséges felszereléssel is ellátva) az többnyire hiányzott s ha egy-egy községben akadt is valami ilyenfajta közegészségügyi alkotmány, az deszkákból összerótt, ablaknélküli, sötét, szűk, bódé képében jelentkezett, amelyet egyáltalában nem lehetett használni. Különben is mindig első követelményként állítottam előtérbe a jó világítást, szakítva a régi szokással, amely a boncolás céljára falusi lakóház sötét szobáit, istállóit, kamaráit használta fel, télen nyáron szabadban végeztem a jó világítást követelő

munkát. Sokszor a boncolóasztalokat saját leleményességünk kellett hogy megszerkessze, amiben erős támogatásunkra volt a lakosság, a csendőrség, főleg pedig intézeti szerény alkalmazottaink, *Opris Ferenc* és *Bálint Márton* leleményessége. Volt eset, hogy nyilt mezőnek kemény agyagos talajába lövészárokszerű gödröt ásatva, abba beleállottunk s a párkányára helyeztettük a halottat, ugyanakkor térdkönyök helyzetbe állitott oláhnak háta szolgáltatta az íróasztalt. Erdőben többször frissen

5. ábra. Boncolás télen a szabadban.

levágott, felső végükön villaszerűen oszló, négy darab, földbe bevert faág karó adta a boncoló asztalvázat s a reájuk fektetett ágak és galyak az asztal lapját. Boncoltunk felállított hordó fenekén, rozoga bölcsőn, ágyon, vasuti talpfákból összerótt emelvényen, sírhanton, sőt sima földön térdelő helyzetben. Néha rozoga, eldőléssel fenyegető alkotmányt munkánk közben két ember is kellett, hogy védje a feldőlés ellen. Egy-egy községben rendelkezésre állott a *Szentpétery* járásorvos kar-

társunk által szerkesztett összehajtható boncasztal is, amelynek egyetlen, de nagyon nagy hibája volt tulságos alacsonysága. Hogy ez mit jelent, igazában csak az tudja, aki meggörbített háttal egy-két óra hosszat foglalkozott halott boncolásával. (L. a szöveg után következő képeket.)

A halott előkészítése és boncolás után rendbehozatalának munkájában *Opris Ferenc* vagy *Bálint Márton* intézeti altisztek buzgolkodtak. Sokszor megesett, hogy az öreg *Opris*-nak be-

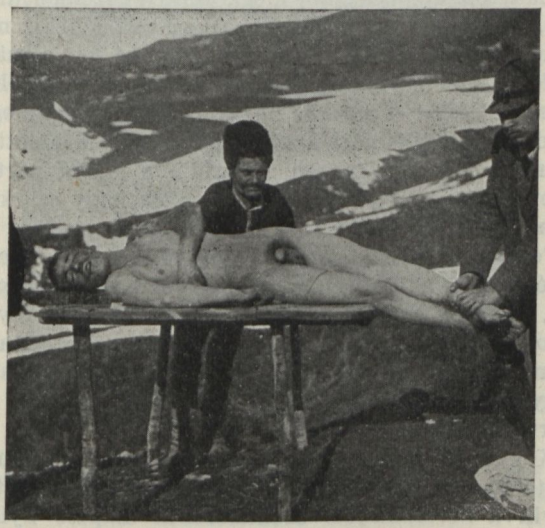

6. ábra. Boncolás rozoga alkotmányon.

mutatkozott a falu birája vagy más előkelősége, mire nagy harcsa bajusza alól elhangzott a válasz: „jól van".

Arra, hogy a halott a boncolás után a lehetőség szerint megint helyreállíttassék, összevarrva, megmosdatva és felöltöztetve kerüljön koporsóba, mindig nagy súlyt helyeztem, sőt néha — amikor a boncolást rögtön követte a temetés, el is kísértük a halottat utolsó útján s ha találkoztunk a temető menettel, azt levett kalappal engedtük magunk előtt elvonulni.

Kis dolgok ezek, de mégis nagy jelentőségűek. Egy alkalommal, amikor nagy szürke bajuszú, sátoros cigány holttestét boncoltuk, kénytelenek voltunk közelebbi megvizsgálás céljából a koponyát eltávolítani. Amikor a csontok ki voltak véve, *Bálint Márton,* aki nemrégen kezdte szolgálatát megkérdezte, hogy az üresen maradt bőrrel mit csináljon. Utasítottam, hogy azt két oldalt összevarrva a fejtetőn hagyott nyiláson keresztül óvatosan szénával tömje ki. — Csodálkozva láttam, hogy *Bálint Márton* újból és újból megközelíti a közelben álló szénaboglyát, hogy ezt mért tette, akkor derült ki, amikor munkájának elkészültét jelentette. Hatalmas gömbbé lett a szürke bajuszos fej, a koporsót majdnem egész szélességben betöltve. Erre a látványra persze a sátoros hozzátartozók között megindult a sivalkodás. Az egyik párt azt sivította, hogy a halottat elcserélték, mert nem volt ekkora nagy feje, a másik párt az azonosságot vitatta, mert a fejen rajta volt a nagy szürke bajusz. Végül az utóbbiak győztek és minden elcsendesült.

Főleg ezeken a kirándulásokon, részint fényképekben, részint készítményekben és bűnjelekben gazdag tananyagot gyűjthettem, amelyek egy részét egyesitve, a helyi viszonyok kényszere folytán ugyan kicsiny, de válogatott anyagot tartalmazó gyűjteménytárat létesithettem. Ennek egyik jelentős darabja volt egy háznak hű mintája, amely rablógyilkosság esetében egyszerű eszközökkel készült.

Kolozsvári szolgálatom idejének kezdetén a bünügy gyakorlat terén két irányban nevezetesebb haladás mutatkozott. Az egyik a *Bertillon-féle* csontmérésen alapuló nyilvántartó rendszernek (Signalement anthropométrique) használatba vétele, a másik a tárgyi bizonyitékok előtérbe kerülése, annak, a tapasztalatok és kísérletek által beigazolt felismerésnek következtében, hogy a tanuvallomások sokszor az észlelés és emlékezés hiányosságai miatt a tényeknek meg nem felelnek s a bíróság félrevezetésére adhatnak alkalmat. Ennek a felismerésnek számottevő befolyása volt arra, hogy Németországban a törvényszéki orvostan, amelynek fejlődése *Rudolf Virchow*-nak félremagyarázott abbeli kijelentése folytán, hogy a törvényszéki orvostan csak egy alkalmazott orvostudomány — meg-

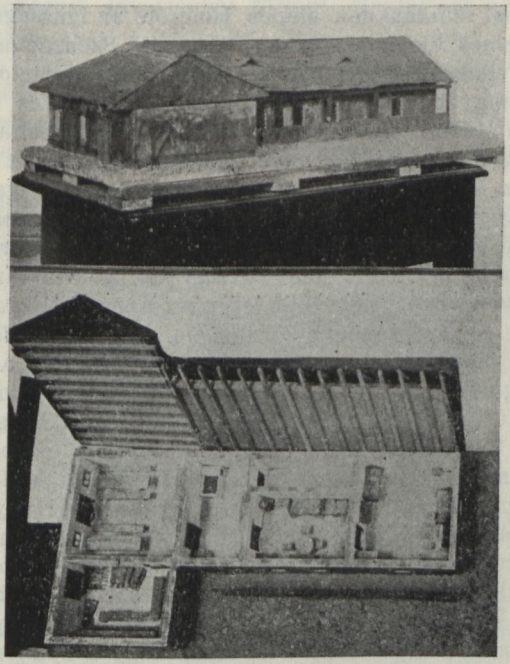

7. ábra. Gyilkosság helyeként szereplő ház utánzata. Az alsó képen a házfödél fel van emelve, hogy a belső helyiségek láthatók legyenek. Kolozsvári gyüjteménytár.

akadt, újból fejlődésnek indult. A 90-es évek kezdetén német egyetemeken szakmánknak önálló képviselői alig voltak. A törvényszéki orvostant többnyire csak más tárgyak jelentéktelen függelékeként kezelték. Előadásainak hallgatása nem volt kötelező. Szigorlat tárgyát nem alkotta s ott is, ahol egy-egy tanszéke létesült, az mint rendkivüli tanszék korlátolt körben működött. Csak hosszas küzdelem után sikerült szakmánk nevezetes képviselőinek olyan fokú javulást, amilyen a magyar egyetemeken már a 70-es években bekövetkezett, elérni s ebben segítségükre voltak azok az esetek, amelyek tanuságot tettek

arról, hogy sem az általános orvosi ismeret, sem egyes különleges orvosi szakmáknak alapos ismerete az igazságszolgáltatás igényeinek kielégítésére nem elegendő. Szenzációs esetben, amely a világsajtót bejárta kiderült, hogy Németországnak egyik legnagyobb sebésze a közelből történt lövés ismertető jelei tekintetében teljesen tájékozatlan.[1] Meghurcolták az emberiség egyik jótevőjének nevét igazságtalanul, mert a sebésznek ahhoz, hogy hivatását kifogástalanul betöltse, igazán nincsen szüksége arra, hogy a lövés távolságának megítélésére módot adó jelenségek iránt kellő tájékozódottsággal rendelkezzen. Hasonló példákért nekünk sem kell külföldre mennünk. A 70-es évek végén, nevezetes eset rázta meg hazánk közvéleményét. Az igazságügyminiszter fia, *Perczel Aurél* 27 éves ügyvéd a rákospalotai erdőben párbajban elesett. A törvényszék vizsgálóbirája az eset jelentőségére való tekintettel két orvosszakértő helyett hármat rendelt ki a halottvizsgálatra és ezeket, a fővárosban nagy hirnévnek örvendő orvosok közül választotta ki. Szakértőként szerepelt *Kresz Géza,* a Mentőegyesület megalapítója, *Lechner Károly,* a kolozsvári egyetem későbbi tanára és vezérükként *Scheuthauer Gusztáv* tanár, akit tudományos érdemei elismerésével a budapesti egyetem orvosi kara meghívással juttatott külföldről a kórbonctani tanszékre. A három nagynevű orvos vizsgálata váratlan meglepetést hozott, amennyiben azt állapította meg, hogy a nyakon lévő lövési sérülés szélei meg vannak perzselve, tehát a lövés közelből történt. Erre az elhalt ellenfelét, *Wagner* műegyetemi tanárt azzal az indokolással, hogy a párbaj szokásos szabályat megszegték — tehát szándekos emberölés büntette forog fenn — letartóztatták s vizsgálati fogságát csak napok mulva, az elhalt apjának közbenjárása szüntette meg. *Dr. Téry Ödön* közegészségügyi felügyelő barátom értesítése szerint *Scheuthauer* tanár a főtárgyaláson „vért izzadott", amikor a maga és szakértőtársai nevében vissza vonta szakértői véleményét *Leővey Sándor, Szüri Dénes,* későbbi miniszteri tanácsosok és a magyar politikai élet két más jelentős tagjának tanuvallomása folytán,

[1] F. Strassmann: Lehrbuch der ger. Medicin 1895. 15. lap.

amelyek egybehangzóan, eskű alatt azt bizonyították, hogy a lövés 20 lépésnyi távolságból történt, Megtörtént a velemény visszavonása azzal a lehetetlen indokolással, hogy a lőfegyver 20 lépésnyi távolságból is perzselhet, mert minden a fegyvertől és a tölténytől függ. A tévedést és annak okát határozottan felismerhettem a nagy nehezen felhajszolt boncolási jegyzőkönyv adatai alapján. Ezek azt állapítják meg, hogy a nagyobb

8. ábra. Saját bécsi signalement kártyám.

átmérőjű, gömbölyű párbaj pisztolygolyó elhalt zubbonyának és ingének gallérján keresztül hatolt a nyak lágyrészeibe. Nyilvánvalóan a sebbe begyömöszölt ruházat nyomása okozta azt a perzselésnek tartott, később beszáradt szegélyt, amely a mogyorónagyságú bemeneti nyilás körül létrejött. Ezt a keletkezést kétségtelenné teszi az is, hogy a ruházaton égésnek semmi nyoma nem mutatkozott.

A külföldön mutatkozó haladásnak és az ottani viszonyoknak tanulmányozása volt célja kineveztetésem után nem-

sokára megtett külföldi utaimnak.[1] A *Bertillon*-féle rendszer használhatóságáról olyan módon igyekeztem meggyőződni, hogy Bécsben, Berlinben, Párizsban saját magamról felvétettem a méreteket és kiállítottam a signalement kártyákat, amelyek tudvalevően a csontméreteken kivül 4 ujj begyének lenyomatát és a delikvensnek szemközti és oldalnézetben készített fényképeit hordják. Ezen az alapon meggyőződhettem az adatok

9. ábra. Saját berlini signalement kártyám.

nagyrészének tökéletes megegyezése révén a rendszernek használhatóságáról és nagy értékéről. A rólam készített három signalement kártyával később — különös körülmények között találkoztam. Mint tagja a német törvényszéki orvosok nemrégen alakult társulatának a Drezdában tartott ülés alkalmával, szakmabeli kollegáimmal megtekintettük a rendőrségnek bűn-

[1] L. irodalom 5. sz.

ügyi múzeumát. Maga a Polizeipräsident kalauzolt. Alighogy beléptünk, az egyik szekrényben megláttam signalement kártyáimat, amelyeket nyilván a rendszer használhatóságának bizonyítékaiként állítottak ki. Felkértem egyik kartársamat, hogy a hasonlatosságra figyelmeztesse vezetőnket, én pedig igyekeztem arcomat lehetőleg elébe tolni. A figyelmeztetés után vezetőnk újból és újból meglepődve végig nézett s a végén megszólalt: „Das ist aber doch ganz überraschend", amire, hogy kétségeit eloszlassam figyelmeztettem a berlini felvételre, amely alá nagy betükkel oda volt írva, hogy „Honoratiorenkarte".

A tárgyi bizonyítékok terén akkor még Németországban nem sokat találtam, de észleltem az iránt való érdeklődésnek eredményt igérő jelenségeit. Azontul a társulatnak majdnem minden ülésén részt vettem, ott is kedves emlékeket gyüjtve.[1] Abban az időtájban jelentkezett orvosi körökben az a törekvés, hogy a német nyelvből az idegen nyelvekből átvett kifejezések kiküszöböltessenek. Ezzel a törekvéssel igyekeztem én is egyik előadásomat — úgy emlékszem Münsterben — az idegen kifejezések mellőzésével összeállítani „Femur" helyett „Oberschenkel"-t, „Humerus" helyett „Oberamknochen"-t, „Radius" helyett „Speiche"-t használva. Előadásom után meglepetésemre *Beumer* greifsvaldi professor megjegyezte, hogy: „Magyarországról jött egy kartárs, hogy minket, németeket, németül beszélni megtanítson." Ezután szorosabb baráti szálak fűződtek köztem és az öregur között. Ha megjelentem az ülésteremben és ő már ott tartózkodott, amint meglátott, harsány hangon elkiáltotta magát „Hierher" a kölcsönös üdvözlés után pedig megemlítette, hogy: „Die Alte ist auch hier, also heute Abend gehen wir." Ez azt jelentette, hogy felesége is ott van s hogy este hárman elvándorolunk valami bizalmas kis vendéglőbe, amelyek iránt az öreg úrnak csodálatos tájékozódottsága volt — egy pohár sörre és egy pár Würstchenre.

Az új irány, a tárgyi bizonyítékok értékesítésre irányuló törekvés persze az én érdeklődésemet is felkeltette s így a magam és a vezetésem alatt álló intézet munkáját igyekeztem

[1] L. Irodalom: 9, 16, 19, 20, 24, 28. sz.

ennek szolgálatába állítani. Elsősorban is igyekeztem összegyüjteni azoknak a hibáknak és tévedéseknek eseteit, amelyek a szakértőkként igénybevett orvosok működése közben előállottak, okaiknak felkutatásával. Erről több előadást tartva, később részletes közleményt jelentettem meg és a kérdésről németnyelvű előadásban is beszámoltam.[1] Azóta gyüjtött eseteim igen nagymértékben megszaporodtak, közlésük tekintélyes kötetet szolgáltatna, amelyet szeretnék örökségképen másokra hangyni, amire újabban van is némi reményem. 1906-ban nagyobb német nyelvű közleményben 115 fényképpel igyekeztem Kolozsvárt gyüjtött tapasztalataim alapján a tárgyi bizonyítékok jelentőségéről beszámolni,[2] egy további közleményemben ugyancsak a tárgyi bizonyítékok jelentőségét, a sérülésekben feltalálható idegentestek fontosságának és keresésük módjának ismertetésével feltárni.[3] Tervszerűen külön közleményben foglalkoztam a fényképezés és röntgenezés igazságszolgáltatási jelentőségével, azoknak a tapasztalatoknak alapján, amelyeket a fényképezés és a röntgenezés gyakorlati alkalmazása körül szereztem.[4] Egyik közleményemben kifogásoltam a helyszini szemléknél abban az időben ajánlott azt a fényképező eljárást, amely külön erre célra szerkesztett létrák segítségével felülről lefelé irányított fényképezőgéppel vette fel a helyszinén lévő halottat. Kifogásolásomnak az volt az alapja, hogy az emberek nem szoktak madártávlatból dolgokat szemlélni s ezért a felülről lefelé irányított géppel készített fényképek idegenszerűek és a valódi helyzet megítélésére kevéssé alkalmasak. *Dr. Paul* törvényszéki birót, aki ennek a módszernek szószólója, talán feltalálója is volt kifogásaim érzékenyen érintették s ennek egyik közleményében kifejezést is adott. — Az ügyet sikerült barátságos levelezéssel elintézni. Azóta a helyzet úgy alakul, hogy a fényképezésnek említett módja teljesen kiment divatból.

Egy másik érdekes tapasztalatom is akadt a helyszini szemlék rajzainak elkészítése terén. Előforduló eseteinkről ugyanis igyekeztünk milliméter papir igénybevételével pontos rajzokat készíteni, s eközben rájöttem, hogy célszerű a hely-

[1] L. irodalom: 21, 22. [2] L. irodalom: 9.
[3] L. irodalom: 3. [4] L. irodalom: 2, 3, 9.

szini szemle tárgyát alkotó szobának alaprajzához az oldalfalak rajzát is odaillesztem, azokra reávetítve a közelükbe eső tárgyaknak képét. Ez lehetővé teszi, hogy a rajz megfelelő kivágásával és összehajtogatásával jól értékelhető képét adjuk a helyszínének. Semmi különös jelentőséget gondolatomnak persze

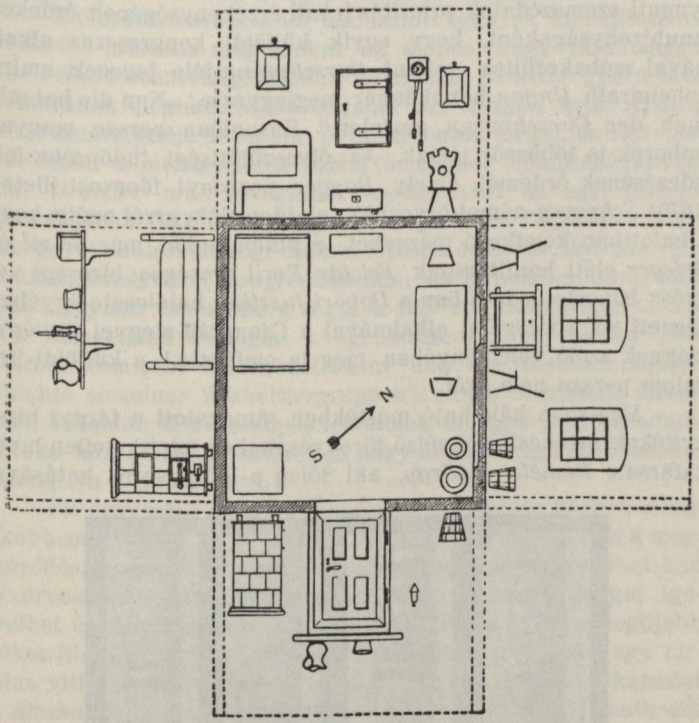

10. ábra. Helyszíni rajz.
A szobában álló tárgyak képe a falakra vetítve.

nem tulajdonítottam és így meglepett amikor *Hans Gross:* Handbuch für Untersuchungsrichter című könyvében elismeréssel említette meg.[1] Hosszabb idővel azután egy másik német szerző a priorítás kérdése iránti érzékenységével kisütötte,

[1] V-ik kiadás. 1908.

hogy hasonló módszert évtizedekkel azelőtt egy ízben már német vizsgálóbiró használt. A prioritás kérdése, amelyre egyáltalán soha súlyt nem helyeztem, természetesen nem érdekelt s így a megállapítást megjegyzéssel sem kisértem.

Közbevetőleg, minthogy hirtelen eszembe jut megemlítem nyugati szomszédaink prioritás iránti érzékenységének érdekes tanubizonyságaként, hogy egyik külföldi kongresszus alkalmával szóbakerültek valami *Curschmann*-féle jegecek, amire Geheimrath *Ungar* bonni tanár megjegyezte: „Nun die hat mir auch der *Curschmann* gestolen." Hasonlóan persze magyar emberek is többször jártak. Az élveszülöttségi tüdőpróba felfedezésének érdemét, amely *Rayger* pozsonyi főorvost illetné (1670) *Schreyer* német orvosnak tulajdonítják, arról pedig, hogy a halottban keletkező mérgeket, a ptomainokat már *Selmi* és *Brieger* előtt honfitársunk *Feletár Emil* országos birósági vegyész ismerte, s 1868-ban a *Dobosi Jusztina* halálesete ügyében végzett vegyivizsgálat alkalmával a Csongrád-megyei törvényszéknek szóló véleményében meg is említette,[1] a külföldi irodalom persze nem szól.

Meg nem hálálható mértékben támogatott a tárgyi bizonyítékok értékesítését célzó törekvéseimben felejthetetlen munkatársam *Demeter György,* aki főleg a lőfegyverek hatásával

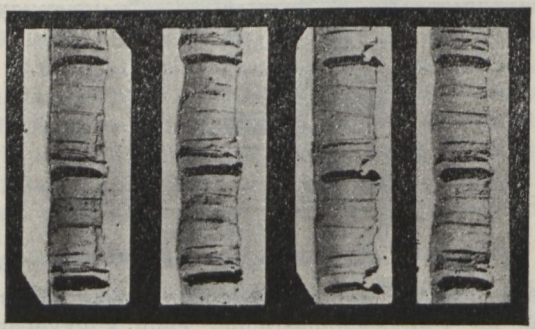

11. ábra. Golyón keletkezett barázdák lenyomata dr. Demeter György vizsgálatai köréből.

[1] Gyógyászat 1874.

foglalkozó munkájával a kilőtt golyón feltalálható és a lőfegyver csővére jellegző változásokkal foglalkozva jelentős eredményeket ért el. Jelentékeny része volt az ő munkásságának abban, hogy hasonló vizsgálatok külföldön is megindultak, persze a kezdeményező szerény magyar tudós nevének említése nélkül.[1]

Előfordult esetek által támasztott igények kielégítésének törekvése indította meg azokat az alapos, nagy fáradtsággal járó beható csontvizsgálatokat, amelyeket *Demeter* gyermekek életkorának meghatározása céljából *dr. Mátyás Jenő, Apáthy* tanár tanársegédje az ember- és állatcsontok megkülönböztetése érdekében csontcsiszolatok óriási tömegének előállításával végzett. *Demeter* munkásságának eredményeit az egri lyceum nyomdájában 1908-ban megjelent rajzok és fényképek nagy tömegével ellátott monografiában foglalta össze, *dr. Mátyás* vizsgálatait, amelyekről kongresszusokon én is beszámoltam, több közleményben ismertette s végül az 1927-ben Budapesten tartott X-ik nemzetközi zoologiai kongresszussal kapcsolatban „Die mikroanatomische Knochenstruktur und die Abstammungsgeschichte einzelner Wirbeltiergruppen" címen megjelent atlaszszerű 52 táblán mikroszkopos felvételek tömegét közlő kiadmányában közölte addig ismeretlen nagy értékű megállapításokkal gazdagítva a tudományt.

Törvényszéki orvosi gyakorlatom folytatása közben mindinkább megszilárdult bennem tapasztalataim alapján az a meggyőződés, hogy az igazságszolgáltatás sokkal kevesebbet kap az orvostermészettudományoktól, mint amennyit joggal igényelhet és valóban meg is kaphatna. Sajnos ez áll a legújabb időket illetőleg is. Egy meg nem szakítható körforgás, egy circulus vitiosus áll fenn a kereslet és kinálat között. A kereslet az igazságszolgáltatás részéről kellő mértékben nem jelentkezik s ezért a megfelelő kinálat ki nem fejlődhet. A kinálat hiánya viszont szükségképpen korlátozza a keresletet. Pedig, hogy szükség van az orvostermészettudományok segítségére, bizonyítja egyebek között vizsgálóbiráknak és bünügyi rendőrségek tagjainak az a törekvése, hogy a kinálat hiányát a saját maguk

[1] L. irodalom 48, 49, 50, 51, 52, 53.

TUDOMÁNYEGYETEM Igazságügyi Orvostani Intézetének Könyvtára

erejével pótolják. Sok helyen alakultak már kriminalistikai intézetek, laboratoriumok (az elsők között volt *Hans Gross*, gráci vizsgálóbiró később egyetemi jogtanár gráci kr. intézete) a tárgyi bizonyítékok kérdésének tanulmányozása, azok felkutatása, értékük meghatározása és ennek megfelelő alkalmazásuk érdekében. Sok helyen felszerelték a rendőrséget, csendőrséget a természettudományi vizsgálatokhoz felhasználható mindenféle eszközzel és berendezéssel. Sok helyen ezek az újonnan megalakult intézetek egyes kérdésekben a legmesszebbmenő elismerést érdemlő fényes eredményeket értek is el, de sajnos csak korlátolt területeken, pl. az újjbegy lenyomatok értékesítésében, gyanus iratok, okmányok vizsgálatában.

A bécsi intézet vezetője *Türkel* foglalkozott különböző, a helyszinén, a halotton, a tettesen vagy ruházatukon feltalált pornak vizsgálatával, intézetének egyik alkalmazottja pókhálóknak vizsgálatával, *Locard* a lyoni intézet vezetője egészen meglepő eredményeket termelt, hamisított okmányok vizsgálata terén s egy csomó más kutató is tett jelentékeny szolgálatokat az igazságszolgáltatásnak, addig még nem végzett vizsgálatok végezésével, új vizsgáló módszerek meghatározásával. Sajnos ezeknek az intézményeknek a segítsége, a bűnügyi gyakorlat legfontosabb eseteiben, az ember életét áldozatul követelő öléseknek tisztázásában nem érvényesül. Napilapokban olvashattuk nemrégen is, hogy a rendőrségnek kisérteties fekete autója, a „Mordautó" a tudomány minden eszközével felszerelve robog a sajóvámosi plébános meggyilkolásának szinhelyére, az eredmény pedig az, hogy a tudományos felszerelés rendszerint alkalmazást nem is talál. Nem is találhat, mert gyanus halálesetek körüli eljárásban csak az tudja megfelelő eredménnyel megállani a helyét, aki a természettudományok emlőjén nőtt fel, s a természettudományok kriminalistikai vonatkozásaiban kellőképen kiképezte magát. Egyáltalában nem akar ez megszólása lenni a dicséretet érdemlő igyekezetnek, szavaim csak azt a tényt akarják kidomborítani, hogy a legnagyobb igyekezettel végzett munka is hiábavaló, ha nem támaszkodik egészen szilárd természettudományi alapra. Hogy meglepő, bravuros nyomozásokkal dicsekedhetnek egyes rendőrségek, ezek között a

magyar rendészeti hatóságok is, amelyek rátermettségüknek fényes tanujelét adták a *Matuska* által elkövetett vasuti merénylettel kapcsolatosan, a hidegkuti gyilkos *Éder József* kinyomozása és kézrekerítésével, *Lukács Béla* kispesti vendéglős meggyilkolása ügyében, a Froreich-féle gyilkosságban, valamint számos más esetben, mindnyájan tudjuk. Magam is a legnagyobb örömmel és hazafias lelkesedéssel hirdetem ezeket a nehéz körülmények között elért fényes eredményeket, de viszont kifejezésre kell juttatnom azt a meggyőződésemet, hogy az eredményeket aránylag kevesebb munkával és aránylag rövidebb idő alatt is el lehetett volna érni az orvostermészettudományok jobb kihasználásával, megfelelően kinevelt képviselőinek segítségül vételével, sőt azt sem hallgathatom el, hogy külföldön és belföldön akárhány eset épen azért jutott kátyuba, mert a megfelelő természettudományi segítség rendelkezésre nem állott.

Gyanus halál esetében a halott környezetével, különböző tárgyakkal, bűnjelekkel, esetleg emberekkel, gyanusítottakkal, tettesekkel olyan szoros vonatkozásban áll, amelyet csak egészen különleges orvostermészettudományi ismeretek és tapasztalatokkal lehet megvilágítani. Hogyha a halott környezetéből eltávolítva alkotja vizsgálat tárgyát, számtalan kérdés, amely kellő szakértelemmel a helyszinén azonnal tisztázható lett volna tisztázatlan marad. Volt esetem, amelyben a függő helyzetben, felakasztva talált halottat eredeti helyzetében vizsgálva, a test hátsó részén mutatkozó hullafoltokból bizonyítottuk, hogy az elhalt halála bekövetkeztetése után egyideig hanyattfekvő helyzetben volt, tehát az elhalt magát fel nem akaszthatta. Volt esetem, amelyben az átmetszett nyakkal feltalált halott körüli vérnyomok hiánya bizonyította az idegenkéz szerepét, amennyiben ez csak két feltevéssel volt magyarázható, az egyik, hogy a nyakmetszést a halál bekövetkezése után csinálták, ami öngyilkosság látszatának felkeltése érdekében szokott történni, a másik, hogy a nyakmetszést egyebütt hajtották végre és a halottat utólag juttatták feltalálása helyére. A halálesetek legnagyobb többségében az eredményt csak a megfelelő orvos igénybevétele és alapos kihasználása illetve a vizsgálat vezetőjének és az igénybevett orvosszakértőnek megértő együttmű-

ködése biztosítja. Mindeniknek meg van a maga tényke dési köre. Ezek keretei betöltésének, a határok betartásának jelentősége bizonyítására gyakorlatomból több példát sorolhatok fel, amelyekben Kolozsvártt *Bodor László* és *Gócs Jenő* vizsgálóbirákkal megértő és egymást kiegészítő együttműködéssel, nevezetes eseteket egészen rövid idő alatt tisztázhattunk.

Méra községben a hajnali órákban meggyilkolták egy parasztgazdának vásárba készülő feleségét valamint 10 éves leánygyermekét, s az előbbinek nyakán függő fekete pénzeszacskóját elrabolták. A bizottság korán reggel már megérkezett

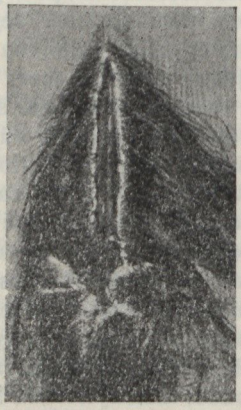

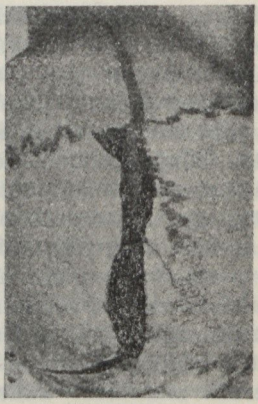

12. és 13. ábra. Mérai eset. Fejszevágás a fejbőrön és a koponyacsonton.

a hely szinére. Megállapíthattuk, hogy az anyát fejsze élével ejtett, a koponyába mélyen behatoló vágással ölték meg, gyermekét pedig fejsze fokának ütésével verték agyon. Előbbinek tátongó koponya sérülésén a használt fejsze minőségének közelebbi meghatározására alkalmas tulajdonságok mutatkoztak, mire a csendőrség gyanuba fogható emberektől 8 fejszét gyüjtött össze. A vizsgálóbiró annak a feltevésnek alapján, hogy a tettes esetleg a kora reggel induló vonattal, a vásárra készülő emberek közé vegyülve elutazott, átadta nekünk a lefoglalt fejszéket és megbízva bennünket a halottak megvizsgálásával,

kihajtatott a pályaudvarra a vasuti pénztáros kikérdezése végett. Megtudta, hogy közvetlenül a vonat indulása előtt *Kovács János* lihegve érkezett a pénztárhoz, jegyet váltott és a már indulófélben lévő vonatra felugorva, elutazott. Megtudta azt is, hogy az illetőnek egyik ujja friss kötéssel, amelyen vérnyomok is látszottak, be volt kötve. Ezek után a vizsgálóbiró tanukat hallgatva ki aziránt, hogy *Kovács János* Kolozsvár városában hol szokott megfordulni, fiakeren a városba hajtatott és elment *Strasser Jakab* fakereskedőhöz, akinek szobalánya a

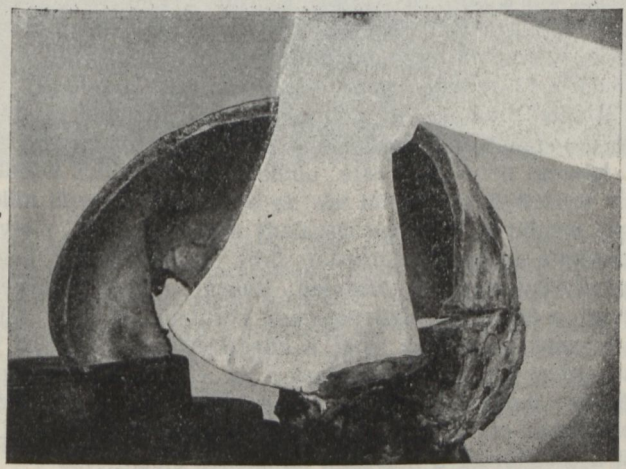

14. ábra. Mérai eset. A sértő eszköz meghatározása, annak kártyapapirból készített utánzata felhasználásával.

gyanusítottnak barátnéja volt. Ott megtudta, hogy aznap reggel *Kovács* már ott járt, valamint azt is, hogy látogatása közben az illemhelyet is felkereste, ott aránylag hosszú időt töltve. Az illető helyen gyanus nyomok nem mutatkoztak, de a gödör kimerítése alkalmával előkerült a meggyilkolt nőnek — persze akkor már kiürített — pénzeszacskója. Ezzel a fontos bűnjellel a vizsgálóbiró újból Méra községbe hajtatott, ahol mi az alatt a halottvizsgálatot elvégezve azt is megállapítottuk, hogy a

bűnjelként lefoglalt 8 fejsze közül 7, mint a sértés előidézője nem jöhet szóba, a 8-ik azonban azt előidézhette. Ezek után az utóbbi fejszét vérnyomokra is megvizsgálva, a fejsze vasrészének oldalsó diszítéseiben, valamint nyelének egyes helyein hamuval végzett friss surolási nyomok mellett vérnyomokat is állapítottunk meg. Érdekes meglepetés volt valamennyiünk számára, amikor a számokkal ellátott fejszék tulajdonosainak utánajárva kiderült, hogy az, amely a sérülésnek megfelelt s amelyen vérnyomokat találtunk épen annak a *Kovács János*-nak tulajdona, aki a birói nyomozás szerint a gyilkossággal már addig is alaposan volt gyanusítható. Hogy valóban az a fejsze szerepelt, a későbbi vizsgálat határozottan megállapította. (L. a 12., 13. és a 14. számú ábrákat.)

Mindig örömmel és megelégedéssel gondolok vissza a Meregyó havasi községben történt gyilkosság nyomozására is. Cs. J. községi pénztárost este, amikor vacsorájához készülve, asztala mellett helyezkedett el, az ablakon keresztül küldött lövéssel megölték. Felesége elszaladt a csendőrségre, melynek parancsnoka azonnal intézkedett őrök kirendelésével, hogy a helyszinén változás ne történjen. Másnap reggel odaérkezve, minthogy a cselekvés elkövetésének körülményei arra utaltak, hogy az csak bosszúnak lehet a következménye, a falusi biró azt a kérdést kapta, hogy vannak-e az elhaltnak ellenségei a községben. Az illető többeket megjelölt, különösen egyet, *Onucz Zudrik*-ot, aki az elhalttal ismételten pereskedett. Az illetőt a csendőrség a helyszini szemléhez előállította.

Megjelenve a gyilkosság helyén megállapíthattuk, hogy a földszintes paraszthéz átlőtt ablaka előtt oszlopos tornác van. Ennek padlója teljesen tiszta, sárnyomoktól mentes volt, ami azt bizonyította, hogy a tettes a tornácon kivül állva követte el cselekményét. A sziklás talajon tényleg taposásnak nyomai fel voltak találhatók, de jellegzetes lábbeli lenyomatok nem. A szobába belépve elhaltnak holttestét, teljesen kifejlődött hullamerevséggel, asztala mellett, padon ülve találtuk, feje az asztallapjára volt lehajtva, amelyen vérnyomok mellett, széleiken megégett, tehát fojtásmaradványoknak megfelelő papirgomolyagokat láttunk. Az ablak alatt hevertek üvegének kitört da-

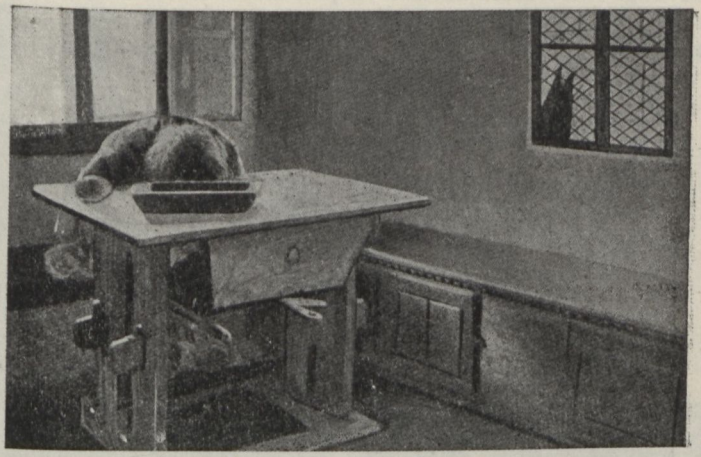

15. ábra. Meregyói eset. A szoba belseje.

rabjai, amelyek egy részén, már futólagos szemlénél is, igen vastag rétegű koromlerakódást, tehát közönséges feketelőpor töltésre utaló lerakodást találtunk. Az eddig említett adatok megállapították, hogy a tornácon kivül álló tettes fegyverének csöve közel jutott az ablaküveghez, tehát hogy a bűnjelként szereplő fegyver hosszúcsövű fegyver volt. A fojtás azt is bizonyította, hogy a fegyver nem hátul, hanem elültöltő rendszerű puska volt.

A halottat kiszállítva az udvarra lefényképeztük, azután kibontogatva az asztalon talált fojtásdarabokat, kiderült, hogy azok 8 filléres pipadohány burkolatának cafatai. A gyanusítottat a vizsgálóbiró, csendőrök kiséretében elküldte lakására, ahonnan hasonló papircafatokkal tértek vissza. A gyanusítottat ez a lelet egyáltalán nem érintette, hetykén felelt a biró és ügyésznek, hogy küldjenek el más házakba is, mindenütt megfogják találni a 8 filléres pipadohány burkolatának darabjait.

A halott boncolásakor a nyak baloldalának alsó részén egymás felett egy kisebb és egy nagyobb bemeneti nyilást találtunk. (L. 29. ábrát a szöveg végén.) A nagyobb nyilást vag-

16. ábra. Meregyói eset. A halott helyzete.

dalt darabok behatolása idézte elő, amelyek a gerincoszlopot, a nagy ereket roncsolva, sértettett rögtön megölték. Hét darab vagdalt kiszedése után (L. 30. ábrát a szöveg végén) a vizsgálóbiró és ügyész sürgették a boncolás befejezését, attól tartva, hogy valamennyien agyonfázunk a novemberi szeles, esős nap hidegében. Kívánságukat, minthogy a felső sérülés lőcsatornáját még teljes alapossággal meg nem vizsgáltuk, nem teljesithettük. Ennek eredményeként hosszas keresés után egy hengeres, csavarmenetes vasdarab került elő, egyik oldalán friss törési felülettel. (L. 30. ábrát a szöveg végén.) A gyanusitott végig nézte a boncolást anélkül, hogy egyetlen arcizma megrándult volna és az ügyésznek beismerésre buzdító felszólitására fölényesen odavágta, hogy hozzanak tanut, majd akkor a cselekményt beismeri. A tanu meg is érkezett. A boncolás bevégezte után a gyanusitottat megvizsgálva, bal keze tenyerének mély ráncaiban és kör-

mei alatt puskaporszerű fekete port találtunk. Azután az egész bizottság elkísérte őt lakására, ahol ajtajában meglehetett találni a vasdarab másik részét, összeillő törési felülettel. Erre a hetykeség megtört, az illető beismerte a cselekményt, előadta a fegyvert, a helyszínén bemutatta annak használása módját, sőt be-

17. ábra. Meregyói eset. A büntény elkövetésének módja.

ismerte, hogy hónapokkal azelőtt ő csonkította meg ellenfelének egyik ökrét, a bokák inainak átmetszésével, de még azt is, hogy ő volt tettese annak a négy gyilkossági merényletnek, amellyel a község jegyzőjét megölni megkísérelték, megmutatta, hogy az erdőben elrejtőzve, hogyan lőtt rá a paraszt szekéren utazó tisztviselőre. (További ábrák a füzet végén.)

A tárgyi bizonyítékok kutatása és gyakorlati alkalmazása mellett buzgó munkatársammal, későbbi utódommal,

Demeter György-gyel a törvényszéki orvostan felvirágoztatásának terveit szőttük, gyönyörűséges álmokat álmodva. Nála megértőbb munkatársa soha senkinek nem volt és nem is lesz. A hajnali órákban megkezdett munkánkat későn délben rendszerint vagy az én, vagy az ő telefonjának csengetése szakította meg, ebédre szóló, szemrehányó hívással. Délután, háromnegyed ötkor mindennap folytatódott a munka mindaddig, amíg 9—10 óra körül újból meg nem szólalt a vacsorára hívó telefonhang.

Erről szólva megint végtelenül szomorú emlékek állítanak meg. Emlékszem *Kuncz Elek* tankerületi főigazgatóra, akivel esztendőkön keresztül úgyszólva mindennap, többnyire percnyi pontossággal találkoztunk Kolozsvár köztiszteletben álló gavallér kávéháztulajdonosának, *Kikakker Boldizsárnak* kávéházában, hogy fél 4-től negyed 5-ig bizalmas beszélgetés mellett az ujságokat átböngésszük. — Ridegnek látszó, zárkózott ember volt s azt hiszem, nagyon kevesen voltak, akik előtt végtelen szívjósága, igaz nemes lelke olyan tiszteletet kiváltó módon megnyilatkozott volna, mint ahogy előttem megnyilatkozott. Kötelességtudásának lett áldozata, mert betegsége alatt kijátszva családja éberségét, érettségi vizsgára ment, ahonnan már a tüdőgyuladást sejtető hidegleléssel szállították haza. — Korán özvegységre jutva maga nevelte anyátlan árváit olyan kötelességtudással, amely fiaiból a magyar hazának jelentékeny értékeket termelt.

Megértő munkatársammal, *Demeter György*-gyel szőtt terveinkben egy hatalmas kriminalistikai intézet képét állítottuk magunk elé, amelynek megvalósítása feltételei elsősorban épen hazánkban vannak megadva. Boldogult elődöm, *Ajtay* tanár hosszas küzdelem után megfelelő hajlékot tudott biztosítani szakmánknak, amely később a *Szvetenay*-utcai halottkezelő és nyilvántartó intézettel is kibővült (L. 19. és 20. ábrákat.) és ami ennél még nagyobb jelentőségű, olyan gazdag, tanításra és kutatásra alkalmas anyagot tudott a budapesti törvényszéki orvostani intézetnek biztosítani, amilyenhez hasonló csak a bécsi intézetnek áll rendelkezésére. Egy olyan központi kriminalistikai intézetet terveztünk, amelyben az orvostermészettudományi szakértői bizo-

nyításnak szálai összefutnak, amelyben megfelelő könyvtár áll az érdeklődőknek rendelkezésére, amelyben jogászok, orvosok, a rendőrség, a csendőrség tagjai a szükséges felvilágosításokat s a kívánatos irányítást és segítséget megkaphatják, amelyben megfelelő gyüjteménytár összehasonlításra, okulásra, példaadásra alkalmas nagy anyagot egyesít, amelynek alkalmazottai részt vesznek helyszini és egyéb vizsgálatokban és pedig az esetek természete szerintt különleges beosztással úgy, hogy ezen a réven a törvényszéki orvostan egyes fejezetei terén az egyik pl. a lövési sérülések, a másik az elgázolások, a harmadik a mérgezések stb. területén különleges szakértőkké neveltessenek ki. Ilyen módon és csak ilyen módon lenne biztosítható az orvostermészettudománynak megfelelő kihasználása.

Minthogy terveinket Kolozsvárt a kis város szükségképen korlátozó viszonyai miatt meg nem valósíthattuk, a jobb jövendőt igyekeztünk legalább tervszerű munkával, amennyire tőlünk telt, előkészíteni. Egyebek között külön füzetekben összeállítottuk a magyar szakirodalmat, külön cédula katalógusban pedig, amelynek cédulái száma a 90 ezret hamarosan meghaladta, a külföldi irodalmat. Összegyüjtöttük 45 fiókos szekrényben az előforduló nevezetesebb eseteket és az egyes kérdésekre vonatkozó különlenyomatokat.

Terveimnek szolgálatában sikerült elkészítenem (1909—1912) 3 kötetes tankönyvemet, amelyben eltérően más tankönyvektől, igyekeztem a tárgyi bizonyítékok jelentőségét kidomborítani, megszerzésük és értékesítésük módját vázolni.

E mellett természetesen igyekeztünk előforduló eseteink elintézésénél a tárgyi bizonyítékokat a legmesszebbmenő mértékben értékesíteni és azokat rajzban, fényképben az itélőbiró elé tárni. — Egyik esetemben a sértett a földre vetett ágyban fekvő tettest megtámadta. Utóbbi nyakát megragadva igyekezett magától eltaszítani, miközben háromszor gyorsan egymásután megszúrta. A szúrások a jelzett keletkezési módnak megfelelnek. (L. a 32. és 33. ábrákat a szöveg végén.) Átvettük a fegyverszakértői szerepet is és több esetben találtunk a bűnjelként szereplő fegyveren természettudományi vizsgáló módszerekkel döntő fontosságú olyan bizonyítékokat, amelyeket a

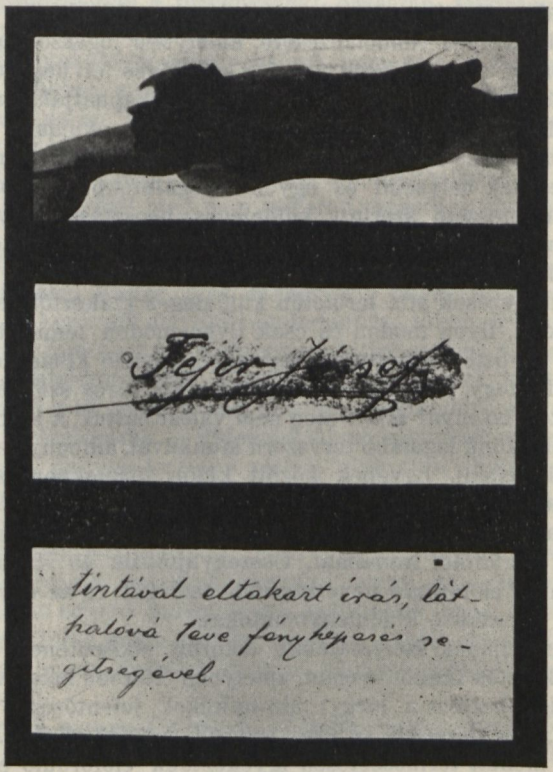

18. ábra. Fényképezéssel láthatóvá tett — tintával elfödött — aláírás

fegyverszakértők nevét viselő szakértők soha meg nem találtak volna. Sőt foglalkoztunk okmányok vizsgálatával is, amire Kolozsvárt szakértő rendelkezésre nem állott, fényképező eljárással előtüntetve a tintával elfödött aláírást, (L. 18. ábra.) olvashatóvá téve a szabadszemmel egyáltalában nem látható véres nyállal készített írást. (L. 27. ábra a szöveg végén.) Utódom *Demeter György* a háború alatt kémkedés ügyében elő tudta varázsolni az aljzatként használt papiron azt a rajzot, amely a magyar hadsereg állásait jelölte meg.

Ilyen előkészület után érthető, hogy a legnagyobb örömmel és lelkesedéssel fogadtam 1915-ben a budapesti egyetem orvoskarának terveim megvalósítására kilátást nyujtó, megtisztelő meghívását. Családom kétségbeesése dacára Budapestre jöttem és teljes erővel hozzáfogtam megvalósíthatónak hitt terveimnek megvalósításához. Ennek érdekében az intézet munka idejének kezdetét reggel 7 órára tettem, az intézeti természetbeni lakást azért, hogy mindig műhelyemnek közelébe legyek elfoglaltam annak dacára, hogy rokonságom állandóan erőszakolta, hogy kolozsvári birtokom eladásából befolyt összegből lakóházat vásároljak, amit annyival indokoltabb lett volna megtennem, mert az intézetbe való bejárásért úgyszólván naponta esedékes kocsibért kaptam volna a törvényszéktől. Mulasztásom folytán az, amit Kolozsvárt gyüjtöttem, semmivé lett. Sőt még több is történt. Azt az életbiztosítást, amelyet Kolozsvárt kötöttem, a háború után igyekezett az amerikai biztosító társaság megszüntetni. Hogy a zaklatástól megmeneküljek, a végén a dologba belementem. 23 ezer svájci frankot felvéve indultam hazafelé, amikor a sors összehozott azóta elköltözött egyik, velem szemben mindig jóakaratot tanusító felebarátommal, aki megtudva, hogy milyen járatból jövök, rábeszélt a svájci frankok beváltására. Akkor se gyanakodtam semmire, amikor ajánlkozott, hogy előre bemegy a bankba és a beváltást kiprotezsálja. Rövidesen visszajött, hogy nagy nehezen sikerült. Erre a beváltás elintéződött s egy pár nap mulva a koronává átalakult frankok szintén semmivé lettek. Mindezt nem panaszképen említettem, nem azért mondtam, mintha ebben érdemet látnék. Magyar embernek megbocsáthatatlan bűne is lenne saját veszteségeit emlegetni. Azért mondtam, hogy egyrészt az egyűgyű magyar ember természetrajzának jellemző tulajdonságait kidomborítsam, másrészt azért, hogy ezzel is tanusítsam terveim megvalósíthatása hitének erősségét. Sajnos, ezekre nézve a Gondviselés másként rendelkezett. Budapestre érkezésemkor az intézet személyzetének nagy része katonai szolgálatra volt bevonulva. *Dr. Gyulay Elemér* adjunctusban, súlyos és gyógyíthatatlan betegsége következtében megértő segítőtársat nem találtam. Lépésről-lépésre romlott az intézet anyagi helyzete is,

19. ábra. **Budapesti egyetem törvényszéki orvostani intézete.**

egyszerűen megszünt az a 300 forintos átalány, amely a két intézet kertje és udvarának rendbentartása célját volt hivatva szolgálni, megszünt a hatszáz forintos kocsibér átalány, melyből a helyszini szemlék alkalmával felmerült kocsibéreket és egyéb költségeket lehetett fedezni, lassanként csökkent az intézet rendes átalánya is. A fenntebbi okok miatt nemcsak hogy hozzá nem foghattam terveim megvalósításához, de egyenesen megszünt az is, amit megelőzően már megkezdtem, megszünt az eseteknek fényképekkel való rögzítése, megszünt az irodalmi adatok gyüjtése stb.

Ezek mellett megmaradt, sőt növekedett az intézet okvetlenül elvégzendő napi munkájának tömege. A törvényszéki orvostannak 1888-ban elkészült Üllői-úti hatalmas épülete kiegészitődött az 1912-ben épült egyetemi halottkezelő intézettel. (Lásd a 19. és 20. számú ábrákat.) Az említett két intézet a rendőrség által beszállitott évi 1800—2000 halott és körülbelül ugyanolyan számú klinikai halott ügyeit intézi.

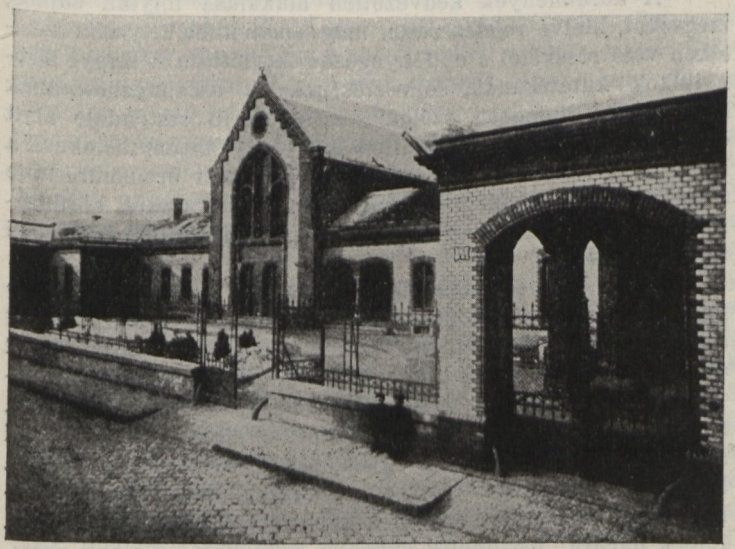

20. ábra. Budapesti halottkezelő intézet.

Az utóbbi halott anyag — minthogy kezelése nyilvántartásra és ellenőrzésre korlátozódik, — nem nagyobb jelentőségű, de annál nagyobb jelentőségű az intézeti személyzet lefoglalása szempontjából a 2000 rendőrségi halott, amelyek nagyrésze olyan boncolás tárgya, amely hivatalos jegyzőkönyvek szerkesztésének, s különböző hatóságoknak szóló írásos jelentések elkészítésének kötelességével jár. Nem ritkák az olyan napok, amelyeken 10-nél több halottat kell felboncolni s volt napunk, amelyen 27 boncolást végeztünk. A rendőrségnek és a bíróságnak szóló munkát pedig okvetlenül el kell végezni. Ezért a törvényszéki orvostani intézet helyzetét a korlátozások sokkal súlyosabban érintik, mint más intézetekét. Amig azok az intézetek, amelyek csak tanitás és tudomány műveléssel, illetve ezenfelül betegek gyógyításával foglalkoznak, teljesitményeiket a korlátozásokhoz szabhatják, addig a törvényszéki orvostani intezet teljesítményeit, minthogy azok hivatalos jellegűek, le nem szállíthatja.

A körülmények kedvezőtlen alakulása folytán sajnos, megszünt, illetve rendszeresen meg sem indult a helyszini szemléken való részvétel s ez lényegesen korlátozta a tárgyi bizonyitékok kutatásának, fejlesztésének és alkalmazhatásának lehetőségét. Budapesti szolgálatom egész 18 esztendeje alatt csak néhány esetben nyilt alkalom a tárgyi bizonyitékoknak a helyszinén való alkalmazására. Ezek között örömömre több akadt olyan, amelyek tisztázását, kedvezően alakult körülmények mellett csakis az orvostermészettudományok ismeretei tették lehetővé.

Egyik esetben vadászattal foglalkozó férfi kovácsmester műhelyébe adta hátultöltő fegyverét javításra. Másnap reggel az egyik inas a műhelyként szerepelő fabódéból, annak nyitott ajtaján keresztül rálőtt a közeli fákon tanyázó varjakra. A lövés pillanatában fiatal férfi érkezett az ajtó elé. A lövés arcát, nyakát érte és rögtön megölte. A tettes vallomása, a helyszini szemle és a halottvizsgálat egyező adatai arra utaltak, hogy a lövés legalább 4 lépés távolságból történt. Ezért nem volt kilátás arra, hogy a ruházaton lőporszemcséket lehessen találni. Ennek dacára, ösztönnek engedve, elővettem az elhalt prém-

galléros bekecsét s ime ennek gallérjából papir felett végzett kiporoláskor Mannlicher-rendszerű, füstnélküli lőporszemcsék hullottak ki. Ennek a leletnek a nyomozás folyamán annyiban volt jelentősége, mert a gondatlanság három lehetősége került szóba. Nevezetesen, hogy a fegyver tulajdonosa töltve adta át a fegyvert, hogy azt a vadászattal is foglalkozó kovácsmester töltötte meg, vagy pedig, hogy az inas töltötte meg a birotokában lévő tölténnyel. Hogy a kérdés később miképen tisztázódott, nem tudom, viszont tény az, hogy a lőporlelet a tettes kutatására megadta a lehetőséget. Még nagyobb jelentőségűek voltak a tárgyi bizonyítékok alábbi három esetben.

Fiatal asszony férjének tudtával, annak egyik barátjához költözött vidékre. Néhány nap mulva a férj meglátogatta őket, éjszakára is ott maradt, másnap reggel pedig, amikor a házigazda már hazulról elment, feleségét agyonlőtte. A holttestet a konyha padlóján hanyattfekve, vértócsában találtuk. Megtekintéskor arcán serétlövés nyomát ismertük fel a serétszemcsék erősebb szóródásával, köldöke táján pedig ruházatán, ugyancsak lövésnek látszó, gyermektenyérnyi lyukat. Bal kezének leszakított mutatóujja a halott mellett a földön feküdt. Szétnézve a konyhában, rögtön meg lehetett látni a konyhából a kamrába vezető fehér fényezett ajtón, elhalt fejének, szétszóródott sörétszemcsék által kirajzolt körvonalát, egy helyen pedig vérnyomok között a roncsolt újjnak tapadó cafatait. Egymagából ebből a leletből — a halott megvizsgálása nélkül — már meg lehetett állapítani, hogy az elhaltat két sörétlövés érte; az egyik nagyobb, a másik kisebb távolságból; meg lehetett állapitani azt is, hogy a nagyobb távolságból jövő lövés, amely az arcát érte, a konyhával közlekedő szobából jött, a másik már akkor érte a sértettet, amikor a tettes a szobából a konyhába belépett; bizonyítva volt az is, hogy az arclövés fennálló helyzetben érte elhaltat. A két lövés valószínűvé tette azt is, hogy a bűntényt duplacsövű fegyverrel követték el. Ezeknek megállapitása után a halott megvizsgálásához fogva, a hason levő kötény és ruhadarabok megmozgatásakor fekete lőpor égési termékeinek megfelelő, erős kéndioxid szagot éreztünk. Tovább vizsgálva a ruhákat, meglepetésünkre füstnélküli

lőporszemcséket is találtunk, még pedig négyféle katonai lőpor szemcséit (német, osztrák, olasz és bolgár). A szokatlan leletet a házigazda magyarázta meg azzal, hogy ő lőporkészletét a harctérről hazatérő katonáktól vásárolta és összekeverte. Elő is adott egy két literes üveget, amely részben fekete, részben a fenntebbi négyféle füstnélküli lőporból álló keverékkel volt megtöltve. Előkerült a házigazda kétcsövű vadászfegyvere is, nemrégen történt lövés bizonyító jeleivel, s előkerült az illető vadásztarisznyája is ugyanolyan lőporkeverékkel készített töltényekkel. Mindezekből már a helyszinén meg lehetett állapítani, hogy a tettes kétcsövű fegyverből lőtt, hogy annak mindkét csövét elsütötte, hogy az első lövés alkalmával a szobában, a a második lövéskor már az elhalthoz közelebb, a konyhában állott, hogy elhalt az első lövéskor a kamrába vezető ajtó előtt fennálló helyzetben volt elhelyezkedve, hogy a tettes a házigazda fegyverét és annak töltéseit használta (ami a praemeditatio szempontjából volt nagyobb jelentőségű) végül megállapíthattuk az elhalt kezén tapadó kenyértészta maradványokból, hogy dagasztás közben érte a támadás. Tisztázni lehetett tehát — a halott boncolása előtt — minden lényeges kérdést. Ha a a halott a helyszinéről eltávolítva került volna boncolásra, a halál okán kivül nem sokat lehetett volna megállapítani. Rövid ideig tartó bujkálás után a tettes jelentkezett és cselekményét szóról-szóra úgy adta elő, amint azt az orvosi közreműködéssel végzett helyszini szemle megállapította. Hangsúlyozta, hogy a bűntény gondolata reggel hirtelen támadt fel benne és végrehajtására a házigazda kéznél levő fegyverét és töltényét használta, amit be is lehetett bizonyítani.

Budapestre érkezésem után nemsokára a Völgy-utcában elkövetett gyilkosság esetében volt alkalmam a rendőrséggel és *Margalits* vizsgálóbiróval téli időben éjjel 12 óra körül a helyszini szemlénél közreműködni. Ott egy nagyobb teleknek utca felöli részén, egymással szembe fordulva két egyformán épített, télen lakatlan nyaraló áll. Az egyiknek földszintjén, illetve souterainjében a házmesterpárnak, folyosó utján megközelíthető egy szobából álló lakása, a másik épületben teljesen hasonló elhelyezéssel egy raktárként használt helyiség volt. A

telken a házmesterpárt kivéve télen senki sem lakott. A férj, aki Csepelen dolgozott s csak a hét végén tért haza, a gyilkosság idején nem volt otthon. A gyilkosság áldozata — a házmester felesége — a raktárként használt helyiségben feküdt, arccal lefelé fordítva egy négyszögletes mosóteknőben. A raktárhelyiség zsúfolva volt télire behordott kerti padokkal, tyúkketrecekkel, virágállványokkal, szerszámokkal és még sok minden egyébbel. Sehol vérnyomok, vagy bolygatás nyomai az illető tárgyak porral lepett felületén nem mutatkoztak, ami egymagában is már arra utalt, hogy a bűncselekmény egyebütt történt. Ezt állapította meg a halott vizsgálata is. A hasonfekvő halott cipő nélküli lábai kinyultak a teknőből; az őket takaró fekete harisnyák teljesen tiszták, szárazak voltak, ami tekintettel arra, hogy a két épület környéke esőtől fel volt áztatva, bizonyította, hogy az elhalt nem a saját lábán jött a feltalálás helyére. A halott közelebbi megvizsgálása alkalmával kiderült, hogy feje egy gumiköpenybe van szorosan beburkolva, amely alul egyenesen, felülről lefelé irányuló folyással vér folyt a teknő fenekére, annak résein keresztül a padlóra is kiszivárogva. Ez bizonyította, hogy a halottat nem a teknőben szállították a feltalálás helyére. Kiderült továbbá a halott ruháinak megemelésekor, hogy a hát tele van rothadásnak indult hullafoltokkal, ami egyrészt azt bizonyította, hogy az elhalt halála után egyideig hanyatfekvő helyzetben volt, másrészt pedig, hogy fütött helyiségben tartották. Mindezekből arra lehetett és kellett következtetni, hogy a gyilkosság másutt, valószinűleg a házmesteri lakásban történt, hogy a halottat ott hosszasabban hanyattfekvő helyzetben tartották, hogy azután szállították feltalálása helyére és fektették a teknőbe. Az elszállítás elhalasztásának magyarázatát abban a feltevésben véltük megtalálhatni, hogy a gyilkosság nappal történt, amikor a halottnak a másik házba való átszállítása a járókelők figyelmét kelthette volna fel. Ezért kellett azt elhalasztani. A házmester lakásban tényleg előkerült egy rövidnyelű balta, amelyen vérnyomok is mutatkoztak. A halott későbbi megvizsgálása megállapította, hogy az elhaltat baltacsapásokkal gyilkolták meg. Minthogy a megismételt baltacsapások a homlok alsó részét érték, az elhalt bluza a nyakon

ki volt nyitva, cipői le voltak vetve, s a hátán mutatkoztak hanyattfekvésnek megfelelő hullafoltok, valószinűvé lett, hogy a baltacsapások fekvő helyzetben érték az elhaltat. Sajátságos elrendezésű, egyéb különös sérülések is voltak a holttesten, mintegy gyermektenyérnagyságú, ép bőrszigeteket határoló, keskeny, beszáradt, négyszögletes gyűrűknek képében. Minthogy ezek csak a test jobboldalán, a jobb karon, a mellkas, medence jobboldalán és a jobb comb külső oldalán mutatkoztak és egy balta vasrésze nyilása karimájának látszottak megfelelni, arra következtettünk, hogy a halottat a balta segélyével valahova (valószinüleg az ágy alá) betolták. Az előkerült tettes, egy züllött katona, akit a házmesterpár szánalomból befogadott, az esetet a szakértői megállapításokkal teljesen megegyezően adta elő.

Egyik további esetünkben az elhaltat, aki istálló ágyában feküdt, az ablakon keresztül ismeretlen tettes, ismeretlen fegyverrel agyonlőtte. A vizsgálatban intézetem tánársegéde, *Wietrich Antal* dr. vett részt. Figyelmeztettem, ami különben felesleges volt, hogy a golyót okvetlenül szerezze meg, hogy keressen lőporszemcséket is s ha automata ismétlőpisztoly szerepelt, keresse meg a kilőtt töltény hüvelyét is. Minden megtörtént s lényegesen hozzájárult az eset tisztázásához. A golyót, amely az elhalt testén keresztül ment, az istálló padlója alatt sikerült megtalálni, az ablak külső párkányán az összesöpört porból füstnélküli lőpornak 9 szemcséje került elő. Az ablak előtt a földbe volt betaposva az üres töltényhüvely. Mindezekből megállapítást nyert, hogy a lövés 7,65 Frommer pisztolyból eredt, hogy a tettes közvetlenül az ablak előtt állott. Igy elesett az a kezdetben felmerült gyanu, hogy a lövés esetleg egy szemközti ház ablakából jött volna.

Mindezekben az esetekben az eredményt egész egyszerű eszközökkel lehetett elérni. Semmi különös nem történt. Semmiféle furfang, semmiféle *Sherlok Holmes*-i leleményesség nem szerepelt, csak tervszerű, céltudatos felkutatása és felhasználása a kézenfekvő tárgyi bizonyítékoknak, azoknak egyéb adatokkal való összevetése mellett.

Ha ezek után mérlegre teszem azt, amit budapesti szolgálatom idején sikerült és amit nem sikerült megvalósítanom

az utóbbiak serpenyője bizonyul súlyosabbnak. Sikerült az intézet könyvtárát a hiányzó folyóiratok egy részének megszerzésével kiegészítenem. Sikerült az idők folyamán, törekvő, buzgó munkatársakat szerezni, akiket sajnos, szintén nyom a gazdasági viszonyok terhe, mert az, akinek oklevele nincsen, szigorlataival kénytelen bajlódni, aki az oklevelet megszerezte, kénytelen állandó elhelyezés hajszolásával megélhetését, — amelyre a törvényszéki orvostan módot nem ad — biztosítani. Sikerült az irodalmi adatok rendszeres gyüjtését újból felvenni, amiben *Wietrich Antal* tanársegéd a lehető legnagyobb gondossággal és pontossággal van segitségemre. Sikerült a *Poller-féle* moulage készítést meghonositani, amire *Schranz Dénes* tanársegédnek buzgalma adott módot. (L. a szöveg végén levő ábrákat.) Sikerült egy olyan gyüjteménytárt kiépíteni, amelynek egyebütt párja nincsen *Szirmay Kornél*-nak, az egészségügyi muzeum igazgatójának meg nem hálálható támogatásával és *Bogdanovich László* gyakornok buzgó segitségével olyan tárgyakból, amelyek nemcsak érdekes látványosságok, de összehasonlitásra, okulásra, egyes eljárások, technikáknak elsajátitására is módot adnak. (L. a szöveg végén levő ábrákat.)

Ebbe a gyüjteménytárba *Schranz Dénes* tanársegéd felkarcsontokból az életkor és nemnek meghatározására jól felhasználható hatalmas anyagot gyüjtött. *Katona István* gyakornok ugyanilyen célt szolgáló és igen jól felhasználható gyüjteményt létesitett különböző korú egyének gégeporcaiból. — *Simon László* hatalmas anyagot szegycsontokból, amelyeknek eredményt igérő feldolgozása most van folyamatban — *Pásztor Béla* tanársegéd a mérgezések eseteiből. Szenzációs darabja a gyüjteménytárnak *Arányi* tanár kisfiának karosszékben ülő bebalzsamozott holtteste. A balzsamozást maga az édes apa végezte, aki élete végéig kis halottját iróasztala mellett tartotta. Azon számottevő változás — annak dacára, hogy a balzsamozás óta 60 esztendőnél több idő telt el — nem következett be. (L. a szöveg végén levő ábrákat.)

Sikerült mindezek mellett referáló összejövetelek megtartásával a tudományos munkát is megindítani, amelynek termékei számára az Orvosi Hetilap szerkesztője külön rovatot nyi-

tott, amelynek keretei között nagyrészt a vezetésem alatt álló intézet alkalmazottainak, de vidéken működő törvényszéki orvos kartársaknak számos értékes közlése jelent meg (L. irodalom. Rövid közlések).

Sikerült a rendőrség orvosai, a csendőrség tisztjei és legénysége számára tartott tanfolyamokon a tárgyi bizonyítékok jelentőségét esetek ismertetésével, fényképek, rajzok bemutatásával kidomborítani. Örömmel állapíthatom meg a Csendőrségi Lapok közleményeiből, hogy tanításomnak — amelyben *Wietrich* tanársegéd is nagy buzgalommal vett részt — meg is volt a haszna egyebek között abban, hogy a csendőrség tagjai igyekeznek azt a tanácsomat, hogy a nyomozás tervszerűségének biztosítása érdekében a latin emlékeztető szavakat: Quis Quid, ubi quibus auziliis, cur quomodo és quando. (Ki? Mit? Hol? Kikkel? Miért? Milyen módon és Mikor?) szemelőtt tartsák — megfelelni. Sikerült végül a rendőrség főorvosának, dr. *Tirser Rezső*-nek támogatásával elérni, hogy a rendőrorvosok — akiknek kötelességei körébe tartozik a helyszini szemléken való közreműködés is, a tiszti orvosi vizsga helyett a törvényszéki orvosi képesítő vizsga letevésére köteleztettek. Sajnos, ennek hasznát lényegesen korlátozza az a körülmény, hogy a váltakozva közreműködő rendőrorvosok — egyéb teendőkkel is el lévén foglalva — kellőképen nem szentelhetik magukat a bűnügyi gyakorlat igényeinek kielégítésére.

Nem sikerült azonban megvalósítanom azt, ami terveimben a legfontosabb lett volna; nem sikerült olyan központ létesítése, amelyben a tárgyi bizonyítékok szálai összefutnak, amelyben a kereslet és a kínálat vetélkedik egymással a haladás útján s amelynek alkalmazottai — mindenik a neki kiosztott területen — kezdettől fogva végig, a nyomozással kapcsolatos helyszini szemlétől egészen a főtargyalásig végig kísérhették volna az előforduló ügyeket s tapasztalatok gyüjtésével a törvényszéki orvostan különböző területein specialistákká fejlesztették volna magukat. Volt idő, amikor legalább ebben a tekintetben lelkesítő reményeket táplálhattam, akkor, amikor sikerült a vezetésem alatt álló intézet alkalmazottai egyrészének a pestvidéki törvényszékhez szakértői megbízást kieszkö-

zölni. Sajnos, olyan okok miatt, amelyek részletezése nekem tulságosan fájdalmas volna, ez a reményem is szét kellett, hogy foszoljon.

Számottevő haladás a tárgyi bizonyítékoknak halálesetekkel kapcsolatos értékesítése terén a háború alatt és azután külföldön sem mutatkozott úgy, hogy ma is áll az, amit sokszor mondottam, hogy az igazságszolgáltatás nem kapja meg az orvostermészettudományoktól azt a segítséget, amelyet joggal igényelhetne és a valóságban meg is kaphatna. Észlelhetjük a kriminalistikai intézetek, laboratóriumok fokozatos fejlesztésének törekvését, előrehaladóan mindjobban és jobban felszerelődnek a bűnügyi rendőrségek is a tudomány haladásának eszközeivel, mikroszkopokkal, speroszkopokkal, quarz és egyéb fényforrásokkal, látjuk külön kriminalistikai szaklapok megindulását, sőt nemzetközi társulatok létesítését, de az egyedül célravezető törekvést azt, amely az összes orvostermészettudományi megállapításokat — illetve legalább azokat, amelyek halálesetekkel kapcsolatosan szükségesekké válhatnak — azokra az egyedüli illetékesekre igyekszik bizni, akik a természettudományok emlőin nőttek fel s a neveltetésük folyamán szerzett tudásukat kriminalistikai igényeknek megfelelően kiépítették, sehol sem látjuk. A legnagyobb lelkiismeretességgel kísérem figyelemmel a kriminalistikai intézetek és laboratóriumok munkásságát, a legnagyobb érdeklődéssel figyelem a szaklapok[1] közleményeit, de alig-alig találkozom elvétve egy-egy közleménynyel, amely a gyanus halálesetek körüli eljárásban az orvostermészettudományi ismeretek céltudatos, tervszerű alkalmazását bizonyítaná. Viszont arra, hogy kellőképen meg nem emésztett, meg nem alapozott természettudományi tudás félremagyarázásra vezet, nem egy példával találkozom. Nemrégen egyik német szaklap egyik közleményének a szerzője a halott arcának szederjes színéből a fulladást állapította meg, nem véve számításba, hogy a halottat arcon fekve találták s így az arc szederjességét magyarázta a halál utáni vérsülyedés, a hulla-

[1] Archiv für Kriminologie. 91 évf. Vogl Berlin. Kriminalistische Monatshefte. VII. évf. Bali Verlag Berlin. Revue internationale de Criminalistique V évf. Lyon Desvignes stb.

TUDOMÁNYEGYETEM

foltképződés. Az igazságügyi orvosi tanácsban nemrégen tárgyalt esetben a felakasztva talált, de levágás után hanyatt fektetett halott hátán észlelt hullafoltokból hallálutáni akasztásra (tehát gyilkosságra) következtettek, nem véve számba, hogy ezt a különben nagyon értékes jelt, akkor, ha a halottat hanyattfektették nem lehet értékesíteni mert a hullafoltok halál után a testhelyzet változása mellett szintén változtatják helyüket. Az igazságszolgáltatás kereslete nélkül az orvostermészettudomány részéről a kínálat persze nem fejlődhet ki. Ez egyebek között megnyilvánul abban is, hogy csak elvétve akadnak a kriminalistikai szaklapokban a halálesetek tisztázásával orvostermészettudományi alapon foglalkozó közlemények törvényszéki orvosok tollából és hogy csak elvétve jelentkezik egy-egy kérdés a törvényszéki orvostan képviselőinek előadásában kriminalistikai kongresszusokon is.

Ezek az orvosi előadások többnyire nagyobbfokú érdeklődést keltenek, zsufolt teremben szoktak elhangzani, de a vége csak az, hogy elpattan a buborék s marad, mi volt, a puszta lég. Arra példát, hogy bűnügyi hatóságok tervszerű törekvéssel terelnék a tárgyi bizonyítékok ügyét a feldolgozásukra egyedül hivatott természettudósok kezébe, sajnos, nem találunk. Hogy ennek milyen nagy a jelentősége, egyszerű, mindennapos esetekre hivatkozással igazolhatom be. A majdnem naponta előforduló autó általi elgázoltatások eseteiben a törvényszéki orvosokkal felboncoltatják a halottat. A boncolásnak többnyire csak az a célja, hogy a halál oka megállapíttassék. A helyszínének adatait hatósági személyek — esetleg mérnökszakértők igénybevételével veszik fel. Ha meg van a gázoló jármű, azt lefoglalják, szerkezetének esetleges hibáit, esetleg a rajta levő sérüléseket is felveszik. A vérnyomok, hajszálak, vagy egyéb a halottból a járműre került anyagok kutatása, a járműn mutatkozó változásoknak a sérülésekkel való tervszerű, tudományos összehasonlítása biztosítva nincsen. Ha jelen is van az illetékes rendőrorvos, minthogy céltudatosan gyüjtött tapasztalatokkal nem rendelkezik, másrészt alapos tájékozódást többnyire a körülmények sem engednek — az értékesíthető adatok gyüjtése elmarad. Ilyen módon az orvostermészettudomány — az elgá-

zoló járművet, annak esetleg jellemző tulajdonságait a halottvizsgálat útján, tapasztalatok hiányában rendszerint közelebbről megjelölni nem tudja, — pedig ez nagyon fontos volna, mert sűrün jelentkeznek olyan esetek, amelyeken a gázoló autó tettese otthagyva áldozatát, elmenekül. Nem nagyon régen is a kötelessége teljesítése közben agyongázolt rendőr holttestének vizsgálásakor a koponyasérülés környezetében félköralakú folton recés tárgy lenyomatát észleltük, amely nyilván az elgázoló jármű valamelyik részének nyomásától származott. Ha módunk lett volna a megelőzően előforduló esetek tömegében a gázoló jármű megvizsgálására és egyes részeinek a halott ruházatán és testén létrejött nyomokkal való összehasonlítására, bizonyára módunk lett volna adatokat szolgáltatni a tettes megállapítására. Ugyanez áll számos más bűncselekmény esetére is.

Ha az igazságszolgáltatás reá lépne az egyedül célhoz vezető útra, ha céltudatos tervszerűséggel igyekezne biztosítani magának azt a segítséget, amelyet az orvostermészettudományok nyujthatnak, csakhamar kiderülne, hogy azok végtelen nagy — ma még nem is sejtett — segítségére lehetnének a kétséget meg nem engedő tárgyi bizonyítékok szolgáltatásával. Ez a lépés annyival inkább sürgős volna, mert a társadalmi viszonyok kedvezőtlen alakulása folytán az igazság támogatása mellett mindinkább előtérbe kerül megvédésének szükségessége.

A korszellem, amely tönkreteszi a művészetet, becstelenné teszi az irodalmat, reklámmal dolgozó üzletté alacsonyítja a tudományt, kikezdte az igazságszolgáltatást is. A nagyközönség megmérgezett lelkű tömegei szórakoztató csemegeként élvezik szenzációs esetek főtárgyalásának borzalmait s a sajtó, az irodalom, a rajzolóművészet, a fényképező ipar, sőt a tudomány képviselői is üzletet látnak szerencsétlen embertársuk szerencsétlenségében s egyesült erővel mocsarat fakasztanak az igazságszolgáltatás szent templomaiban. Degenerált lelkű újítók nem érik be az esküdt bíróságok kierőszakolásával, hanem tovább törve előre a szabadság jegyében igyekeznek reáfeküdni a bíró lelkiismeretére, meghamisítani meggyőződését.

Láttuk a steglitzi gyermekdrámában a szakértők tobzódását — akik mint freudisták, mint psycho-analytikusok, mint a sexualis tudományok mesterei, mint egyszerű, vagy experimental psychológusok és egyéb „lógusok" kierőszakolták — megértő társak segítségével — meghallgattatásukat azért, hogy kidomboríthassák az Oedipus komplexumot, azt a tant, amely a szülők és gyermekek közötti vonzódást sexualis érzésekből magyarázza, megállapítsák a mindent magyarázó homosexualitást abból a tényből, hogy fiúgyermek egyszer életében női ruhát öltött magára, vagy, hogy leánygyermek egyszer életében fivére ruháiba öltözve tetszelgett magának tükre előtt. Mindinkább láthatjnk, hogy fokozatosan növekedő nemzetközi erők fognak össze arra, hogy az igazságot megcsúfolva a bűnöst megmentsék.

Néhány esztendő óta vajudik Ausztriában a *Halsman*-féle eset. Több esztendővel ezelőtt 10 esztendei fegyházra ítélték a 24 éves *Philip Halsman*-t, azért, mert a tiroli Alpesekben apját *Morduch Halsman* fogorvost meggyilkolta. A gyilkosságot kétséget kizáró határozottsággal megállapította kartársam *Meixner* insbrucki tanárnak részletes vizsgálata. Aziránt sincs legkisebb kétségem, hogy a cselekményt a vádlott követte el. Az újabb tárgyalás előtt összefogott a sajtó, jelentkezett a tudomány a vádlott megmentésére. *Karl Stooss* nyugalmazott jogtanár két nappal az esküdtszéki tárgyalás előtt részletesen foglalkozott az üggyel a Neue Freie Presse hasábjain, az esküdtek befolyásolására alkalmas módon, kihagyásokkal, ferdítésekkel közölve a szakértők véleményét. Kierőszakolta meghallgattatását *Prof. Erisman* is, az insbrucki egyetem experimental psychológusa. Kimutatta véleményében, hogy a vádlottnak kezdettől fogva hangoztatott és sűrű kihallgatásain szó szerint mindig megismételt az a vallomása, amely szerint, 6—8 lépéssel mögötte haladó apjának kiáltására hátranézve látta, hogy az lezuhan a mélységbe, — csak a fantázia szüleménye. A szakértő szerint a vádlott és a sértett között legalább 170 méter volt a távolság. Ilyen távolság mellett pedig elhaltat más is megölhette anélkül, hogy a fiú ezt észrevette volna. Vádlott várta az apját, s amikor az nem érkezett hozzá, visszaindult,

közben lepillantva a hasadékba, észrevette a patak partján fekvő halottat. Észszerűen azt kellett következtetnie, hogy apja lezuhant és azt a következtetést adta elő, mint észleletet. Persze a vádlott okult ebből s azontúl a szakértői véleménynek megfelelően módosította vallomását. A véleménnyel szembehelyezkedett az insbrucki facultas, sőt szóba került, hogy *Erismann* tanár ellen fegyelmit indít. Vajjon ebből lett-e valami, nem tudom. Azt azonban a különböző oldalról jelentkező beavatkozás elérte, hogy az újabb ítélet a büntetést 4 esztendőre szállította le valószínűleg az Oedipus komplexum és egyéb hasonló indító okok szakértői kidomborítása folytán.

Nálunk a viszonyok idáig még nem fajultak, de a kezdet jelei már nálunk is mutatkoznak, egyebek között ellenőrző szakértők szerepelésében. Tekintettel az orvosszakértői működés körül előforduló hibákra, amelyeket bőséggel volt alkalmam megismerni, mindig híve voltam az ellenőrzőszakértői intézménynek, de újabb tapasztalatok alapján úgy érzem, van valami alapja annak, hogy az olasz büntető perrendtartás attól még ma is elzárkózik. Régebben az ellenőrzők ellen nem igen volt panaszom, újabban azonban mind sűrűbben találkozom esetekkel, amelyekben az ellenőrzőszakértő alapjában helyes, de a szóbanforgó esetre nem találó tételekkel igyekszik kétségeket támasztani az embertársak felett ítélő bírónak amúgyis nyugtalankodó lelkében a bűnös javára. Ezek ellen a támadások ellen az igazságot csak a tárgyi bizonyítékok értékesítése védheti meg. Értékesíthetésüknek előfeltételei — halálesetekkel kapcsolatos bűnügyekben — hazánkban sokkal kedvezőbbek voltak, mint bárhol egyebütt. A kínálkozó alkalom könnyű kihasználása a kezdeményezés dicsőségét szerezte volna meg hazánknak, de a kihasználást elmulasztottuk, másoknak engedve át a megvalósítást. *Müller Hess* tanárnak — aki két esztendővel ezelőtt műépítész kíséretében azért látogatott meg bennünket, hogy a törvényszéki orvostani intézet szerkezetét, berendezését, a halottügyek kezelésének jól bevált módszerét tanulmányozza, sikerült berlini intézetében a kriminalistika orvostermészettudományi vonatkozású szakmáinak nagyrészét egyesíteni. Sikerült olyan munkatársakkal körülvenni magát,

akik a törvényszéki orvostan egy-egy nevezetesebb területén alkalmazhatják és fejleszthetik a tárgyi bizonyítás tudományát, az igazság javára. Hiszem, hogy Németországban elébb-utóbb felépül az igazságszolgáltatásnak — az a természettudományi alapokra épitett erős vára, amelyről hajdan gyönyörűséges álmokat álmodtam. Az én megálmodott váram légvárnak bizonyult s ezért hosszúra nyult előadásom végén — amelynek érdeklődő, türelmes meghallgatását köszönöm, csak azt mondhatom, amit annak elején mondottam: „volt életemben huszonegy esztendő, amelyre a legboldogabb jelzőt indokoltan alkalmazhatom, de követte azt tizennyolc esztendő, amelyre ezt a jelzőt sajnos, indokoltan nem alkalmazhatom. Mindazonáltal áldom a Gondviselést, hogy legalább azt a huszonegy esztendőt nekem megadta.

IRODALOM.

A kolozsvári és a budapesti törvényszéki orvostani intézetnek a szöveggel vonatkozásban álló közlései.

A) Tárgyi bizonyítékokra vonatkozó közlések,

1 *Kenyeres Balázs:* A kolozsvári egyetem törvényszéki orvostani intézete. Budapest. Hornyászky. 1903.

2 „ „ A fényképezés és röntgenezés jelentősége az igazságszolgáltatásban. Gyógyászat 1901.

3 „ „ Stereoscop. Med. Atlas der ger. Med. Leipzip I. Ambr. Barth 1898.

4 „ „ Fremdkörper in Verletzungen. Archiv f. Kriminalanthropologie. 1902. máj. 10.

5 „ „ Külföldön szerzett tapasztalatok. Orvostermészettudományi Értesítő 1902. Kolozsvár.

6 „ „ Angeborene Missbildungen und erworbene Veränderungen in Röntgenbildern, Fortschritte auf dem Gebiete der R. strahlen Bd. IX.

7 „ „ Zwei Fälle des Verdachtes der Selbstverstümmelung. Forschritte auf dem Gebiete der R. strahlen Bd. IX.

8 „ „ Röntgensugarak áthatolásának vérkiömlések által okozott megnehezítéséről, Purjesz Emlékkönyv 1906.

9 „ „ Das Sammeln des Lehr u. Beweismateriales in der ger. Med. Archiv f. Kriminalanthropologie. Bd. XXII. Előadás a boroszlói vándorgyűlésen.

10 „ „ Az élve és halva születés Röntgenképen. E. Muzeumegyleti Értesítő 1906. XXVIII. 1906. V. 6.

11 *Kenyeres Balázs:* A halál jele Röntgenképen. Muzeumegyleti Értesítő 1906. XXVIII.

12 „ „ Röntgen pillanatfelvételek. Muzeumegyleti Értesítő 1906. XXVIII. kötet.

13 „ „ Az életkor meghatározása Röntgensugarakkal. Muzeumegyleti Értesítő 1906. XXVIII. Előadás 1906. nov. 10.

14 „ „ Röntgenvizsgálatok csontok és ízületek sérülései eseteiben. Muzeumegyleti Értesítő 1907. Előadás 1906. nov. 24.

15 „ „ Röntgensugarak alkalmazása a törvényszéki orvosi gyakorlatban. Csonttöréseket utánzó változások. E. Muzeumegyleti Értesítő 1907. XXIX. kötet. Előadás 1907. március 6.

16 „ „ Beszámoló a német orvosok és természetvizsgálók stuttgarti vándorgyűléséről. E. Muzeumegyleti Értesítő 1907. XXIX. kötet. Előadás 1907. febr. 16.

17 „ „ A pillanatfelvételekre használt erősítő ernyők károsító hatásáról. Muzeumegyleti Értesítő 1907. XXIX. kötet. Előadás 1907. január 26.

18 „ „ A szines fényképezés módszerei. Előadás az Erdélyi Muzeumegyletben. 1907. okt. 12.

19 „ „ Die Lungen Neugeborener in Röntgenbilde. Vjft. f. ger. Med. 3 Folge XXXIV. 1. 1907.

20 „ „ Mitteilungen zur gerichtsärztl. Beurteilung von Röntgenbildern. Brüche vortäuschende Veränderungen. Vjft. für. ger. Med. 3. folge XXXIV. 1. 1907.

21 „ „ Falsche Auslegungen Sachverständiger bei Anklagen wegen Ritualmorde. Vjft. f. ger. Med. 3 folge XXXV. Supl. H. 1907. Congress Nummer.

22 „ „ Az orvosszakértői működés körül előforduló hibák, azok forrása és orvoslásuk eszközei. Erdélyrészi Jogi Közlöny 1908.

23 *Kenyeres Balázs:* Rejtett csonttörésekről Röntgensugarakkal végzett vizsgálatok alapján. E. Muzeumegyleti Értesítő 1908. XXX. kötet. Előadás 1908. febr. 29.

24 „ „ A törvényszéki orvosok társulatának drezdai üléséről. Gyógyászat 1908.

25 „ „ Idegen testek helyének meghatározása R. sugarak segítségével. Muzeumegyleti Értesítő Kolozsvár. 1908. Előadás 1908. febr. 1.

26 „ „ Tapasztalatok és kísérletek a szines fényképek készítésére szolgáló Lumiers f. autoch. lemezekkel. Gyógyászat.

27 „ „ A törvényszéki orvostan Tankönyve. I—III. kötet. IX táblával és 224 ábrával 1909—1912. Orv. könyvkiadó társ. Eggenberger.

28 „ „ A német törvényszéki orvostársulatnak 1912. évi szept. hó 15—21-ig tartott ülése. Bünügyi Szemle 1912.

29 „ „ A Röntgenfelvételek egyes hibáinak kiküszöböléséről. E. Muz. Egyl. Értesítő 1912. XXXIV. kötet. Előadás 1912. febr. 3.

30 „ „ Az orvostermészettudományok a büntetendő cselekmények nyomozásában. E. Muzeum Egylet. Jogi Szakosztálya 1912—13. V. füzet. Előadás a jogi szakosztály 1913. január 26-iki ülésén.

31 „ „ Lőfegyverekkel okozott és egyéb sérülések körüli ujabb vizsgálatok. Gyógyászat. 1915. XXVI. sz.

32 „ „ A gonosztevők titkos értekezéséről. Lechner Emlékkönyv 1915.

33 „ „ A szaglóérzék szerepe büntetendő cselekmények nyomozásában. A Rend 1924—25.

34 „ „ A törvényszéki orvostan feladatai és teljesíthetésűknek feltételei. Székfoglaló előadás a Magyar Tudományos Akadémia 1924. december 9-én tartott ülésén.

[35] *Kenyeres Balázs:* Halálesetek tisztázása nyomozás és vizsgálat utján. A Rend 1926. ápr. 12. 18.

[36] „ „ A helyszini szemle kérdései. A Rend 1925. ápr. 28.

[37] „ „ A halál illetve sérülés fajtája, mint bizonyítója annak, hogy „Mi" történt. A Rend 1925. május.

[38] „ „ Az ölés és körülményeinek megállapítása helyszineléssel. A Rend 1925. júl. 1.

[39] „ „ A büncselekmény lefolyásának összeállítása a helyszinen. A Rend 1925. júl. 11.

[40] „ „ A büntény idejének a meghatározása. A Rend 1925. júl. 4.

[41] „ „ A törvényszéki orvostan tankönyve I—II. kötet. 140 ábrával. Universitas Révai Testvérek 1925—26.

[42] „ „ Znacrenic rzeczowega i planowega postepowonia. Przy bodanicz przypadkow snizeczi gwattownei. Odbilha. Nowin Lekarskich w Posnaniu. Rocznik 38 Zengl 10. 1926.

[43] „ „ Orvosok szerepe a halálesetkörüli nyomozásban. Orv. Hetilap 1931. 9. sz. LXXV. é. Orvosképző előadás.

[44] „ „ Meglepő lelet lőfegyverrel okozott sérülés esetében. Orv. Hetilap. 1931. 26. szám. LXXV. évf.

[45] „ „ Helyszini szemle lőfegyverrel okozott sérülés esetében. Orv. Hetilap 1931. 1. sz. LXXV. évf.

[46] „ „ Die Gerichtliche Medisin und die gerichtlich-medizineschen Institute in Ungarn.

[47] *Ajtai K. Sándor:* L'institute de mèdecine legale. Budapest. 1909.

[48] *Dr. Demeter György:* A 907 é. m. önműködő ismétlőpisztoly és a 98 é. m. szolgálati revolver hatásáról. Előadás az E. M. E. 1912. február 17. és március 19-én tartott szakülésén. Megjelent az E. M. E. Értesítő 34. kötet. 1. füzet.

[49] *Dr. Demeter György*: Ueber die gerichtlich-medizinische Bedeutung der durch die 6·35 mm. Browning Pistole erzeugten Verletzungen. Vierteljahrschrift f. ger. Med. u. öffentl. Sanitätswesen 3. Folge XLIV. 2.

[50] „ „ A 7·65 mm-es Frommer-féle önműködően ismétlő szerkezetű pisztoly hatásáról. Előadás a magyar orvosok és természetvizsgálók 1912. szeptember havában Veszprémben tartott vándorgyűlésén. Megjelent a Lechner Emlékkönyvben.

[51] „ „ Az ólom kimutatása lövési sérülésekben. Előadás az E. M. E. 1914. május 23-án tartott ülésén. Megjelent az E. M. E. Értesítő XXXVI. kötet. 3. füzet.

[52] „ „ Die Schusswirkung der österr.-ungar. Repetierpistole M. 7. und des Revolvers M. 98. Megjelent a Wiener Medizinische Wochenschrift 1914. évfolyamában.

[53] „ „ Ueber den Nachweis des Bleies in Schusswunden. Megjelent a Vierteljahrschrift f. ger. Med. 3. Folge. L. 3.

[54] *Wietrich:* Változtathatja-e a sértett helyzetét és testtartását a fegyver elsütése és a golyó megérkezése közé eső időben. Orvosi Hetilap 1929. 1. és 2. füzet.

B) Csontvizsgálatokra vonatkozó közlések.

Demeter: Az életkornak meghatározása a csontrendszer fejlődéséből. Magyar Orvosi Archivum 1908.

Hegyi: Az emberi és állati csontok górcsövi kölömbsége. Purjesz Emlékkönyv Budapest 1906.

Demeter—Mátyás: Mikroskopische vergleichend-anatomische Studien an Röhren-knochen mit besonderer Rücksicht auf die Unterscheidung menschlicher und tierischer Knochen. Zschr. f. Anatomie. 87. 1928.

Kenyeres—Mátyás: Untersuchungen des Herrn Dr. Eugen Mátyás an Menschen- und Tierknochen. Vjschr. f. ger. Med. 45. 1913.

Mátyás: Die mikroanatomische Knochenstruktur und die Abstammungsgeschichte einzelner Wirbeltiergruppen. X-e congrés international de Zoologie. Budapest 1927.

Mátyás: Mikrometrische vergleichend-anatomische Studien an den Knochenröhrchen. Acta litt. ac scient. univ. Szeged. Tom. II. 1955.

Kenyeres—Hegyi: Unterscheidung des menschlichen und thierischen Knochengewebes. Vjschr. f. ger. Med. 1903.

Schranz: A felkarcsont törvényszéki orvostani jelentősége. Orvosképzés 1931. 6. szám melléklete.

„ A foglalkozásra jellegzetes változások kutatása a felkarokon. Orvosi Hetilap. 1933. 8. szám.

„ A felkarcsont-vizsgálatok gyakorlati értéke. Orvosi Hetilap. 1933. 14. szám.

C) A Poller-féle mintázással foglalkozó közlések.

Schranz: A lemintázás a kriminalistika szolgálatában. Csendőrségi Lapok XX. 3. 1930.

„ A Poller-féle mintázás alkalmazása. Csendőrségi Lapok XX. 18—20. 1930.

„ Milyen esetekben alkalmazhatjuk előnyösen a Poller-féle mintázó eljárást a bűnügyi gyakorlatban. Orvosi Hetilap 1931. 35. szám.

„ Törvényszéki orvostani Moulageok. Orvosképzés 1932. I.

„ Das vereinfachte Economo-Pollersche Abformverfahren des Gehirns Zischr. f. d. ges. Neurologie und Psychiatrie 1932. 4—5.

„ Wie ist das Pollersche Abformverfahre in der Kriminalistik vorteihaft anwendbar? Arch. f. Kriminologie 91. 5—6 1932.

D) Rövid közlések az Orvosi Hetilapban.

1. A budapesti törv. orv. intézet.

		Orvosi Hetilap
Balázs:	Makacs öngyilkosok és kombinált mérgezések.	6. sz. 1931.
Bárdos:	A bélfodor gyökerének csavarodása. ...	1931.
Bochkor:	Öngyilkosság fluorvegyülettel.	50/51. 1930.
„	Vinolmérgezés.	4. sz. 1931.
„	Az art. subclavia szúrási sérülés. ...	10. sz. 931.
„	Megtévesztésre alkalmas összekötözés.	20. sz. 1931.
„	Aspirinnal elkövetett öngyilkosság. ...	888. l. 1931.
„	Emberharapás és karmolás utáni halál.	785. l. 1931.
Darvas:	„Neodorm" mérgezés esete.	743. l. 1931.
Fridli:	Különös körülmények között beállott főérrepedés.	14. sz. 1931.
Görög:	Fehérje a halottak hugyhólyagjának tartalmában.	49. sz. 1930.
Grigássy Pál:	„Somben" mérgezés esete.	20. sz. 1931.
Hidassy:	Lórugás okozta szivsérülés.	828. l. 1931.
„	Adat a sérülést előidéző eszköz meghatározásához.	827. l. 1931.
„	Combverőértágulat repedés hirtelen halál esetében.	716. l. 1931.
„	Adatok a közlekedési balesetekhez. ...	238. l. 1932.
Katona:	Bőrdarabok bünjelként való megőrzése.	1785.l. 1931.
„	A nemnek meghatározása a gégeporcok vizsgálata utján.	18. sz. 1931.
Kenyeres:	A combverőér sértésének érdekes esete.	6. sz. 1931.
„	Lőfegyverrel elkövetett büncselekmények.	6. sz. 1931.
„	Rejtélyes uton létrejött széngázmérg.	5. sz. 1931.
„	A helyszini szemle jelentősége.	5. sz. 1931.
„	A nőként házasságban élő férfi.	5. sz. 1931.
Pásztor:	Schweinfurti zöld mérgezésnek 6 nap alatt lefolyt esete.	689. l. 1931.
„	Mérgezőanyagok halmozása.	43. sz. 1931.
„	Makacs öngyilkosok.	2. sz. 1931.

		Orvosi Hetilap
Simon:	A gerincagy glyosarkomája.	2. sz. 1931.
„	Feltünő sok sérülés-metszéssel elköv. öngyilkosság esetében.	17. sz. 1931.
Schranz:	Néhány adat a tompa erőműi fejsérülések bonctanához.	1110. l. 1932.
„	Különös lőporszemcsebeékelődés.	659. l. 1932.
„	Megbízható adatot szolgáltat-e a lanugo vizsgálata.	471. l. 1932.
„	Gyilkosság és öngyilkosság lefolyásának tisztázása.	237. l. 1932.
„	Nagyfokú széngázhatás lőfegyver sérülésénél.	15. sz. 1931.
„	Szokatlan eredetű nyelőcsőtágulat. ...	14. sz. 1931.
„	Lúgmérgezés esetében észlelt szokatlan bonclelet.	185. l. 1933.
„	Csonthajszál repedések felismerése. ...	1129. l. 1932.
„	Agyi vérzés alakulása.	1129. l. 1932.
„	Ujszülött koponyájának vizsgálata. ...	1128. l. 1932.
„	Kis terjedelmű zuzódás köv. kifejl. zsirembolia.	17. sz. 1931.
„	Szokatlan nagyfokú szivburki vérzés. ...	52. sz. 1930.
„	Kettős hüvely és kettős méh különös esete.	52. sz. 1930.
„	Lúgmérgezés ritka következménye. ...	52. sz. 1930.
„	Borotvával végrehajtott nyakmetszésnek esete.	16. sz. 1931.
„	Kettős sarokképződés torzító izületi gyulladás folytán.	1111. l. 1932.
Wietrich:	Egyszerű lövedékvizsgáló készülék. ...	314. l. 1933.
„	Feltünően hosszantartó halálos szivburki vérzés	16. 1933.
„	Villamos-áramú házt. készülékek által okozott baleset	16. 1933.
„	Megtévesztésre alkalmas sérülés.	256. l. 1932.
„	A bőr súlyos felmaródása lúgmérgezés esetén.	4. sz. 1931.

		Orvosi Hetilap
Wietrich:	Különös villanyáram sérülés.	8. sz. 1931.
„	Gyanus vérzések hirtelen elhalt nő nyaki lágyrészeiben	9. sz. 1931.
„	Megtévesztés céljából elcserélt lőfegyver.	9. sz. 1931.
„	Öngyilkosság varrótűvel.	19. sz. 1931.
„	Lelki izgalom folytán beálló hirt. halál.	715. l. 1931.
„	Öngyilkosság különös lőfegyverrel. ...	743. l. 1931.
„	Metszésnek vélt lövési sérülés.	866. l. 1931.

2. A szegedi törv. orv. int. közlése.

Fazekas:	A közös fejverőér belhártyájának repedése.	1025. l.
Incze:	Személyazonosság megállapítása egy holttesten.	15. sz. 1932.

3. A pécsi törv. orv. int. közlése.

Beöthy:	A holttest ruházata átvizsgálásának fontossága	1112.l. 1931.
„	Symetriás coitussérülés a hüvelyben ...	16. sz. 1931.
„	Ujszülött halála mennyi idő mulva következett be.	1026. l.

4. Törvényszéki orvosok.

Cseh:	Várható-e eredmény a holttest kiásatásától.	46. sz. 1931.
Feldmann:	Lysoform nyoma friss hulla szájában.	215. l. 1933.
„	Hajtótengely és hajtószíj okozta sérülések.	981. l. 1931.
„	Észrevételek egy kút tisztítása alk. ...	268. l. 1933.
Görög:	Megtévesztésre alkalmas fejlődési rendellenességek....	8. sz. 1931.
Haranghy:	Ricinusmag okozta mérgezés.	371. l. 1931.
Lugossy:	Érdekes törvényszéki orvosi esetek. ...	50. sz. 1930.
Nagy:	Szivsérülés esete.	658. l. 1932.
Szüts:	Gombamérgezés gyilkos galócával. ...	288. l. 1933.
„	Álútcsináló magzatelhajtás.	227. l. 1933.

21. ábra. Koporsóként is használt láda, mint boncoló asztal. Mellette Bálint Márton altiszt.

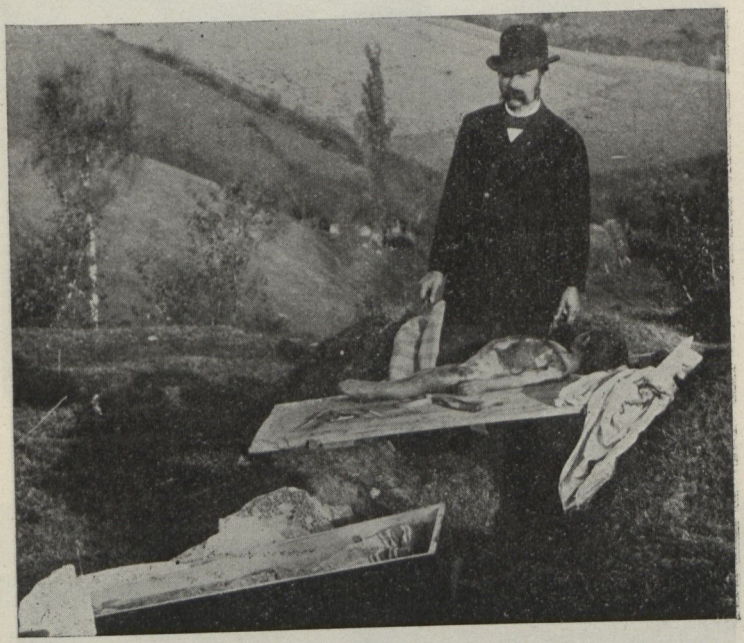

22. ábra. Sirhanton keresztül fektetett deszka, mint boncoló asztal, Opris Ferenc altiszttel.

23. ábra. Dr. Szentpétery boncoló asztala Opris Ferenc altiszt kezében.

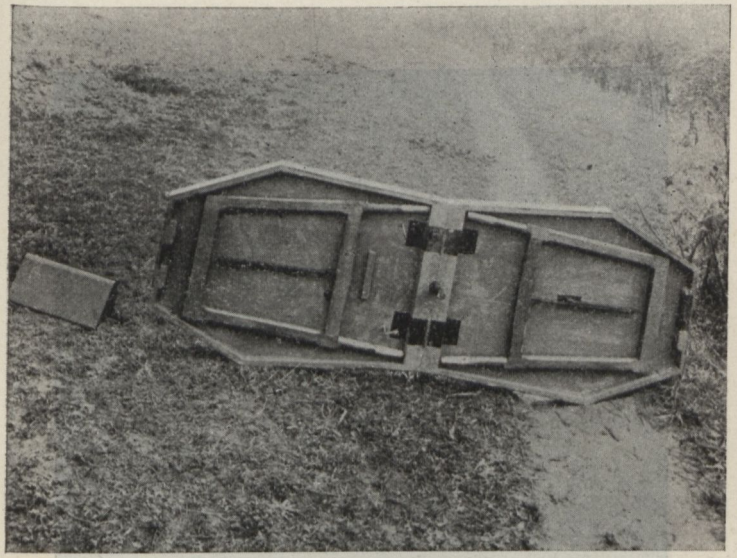

24. ábra. Dr. Szentpétery boncoló asztala szétnyítva, alulról.

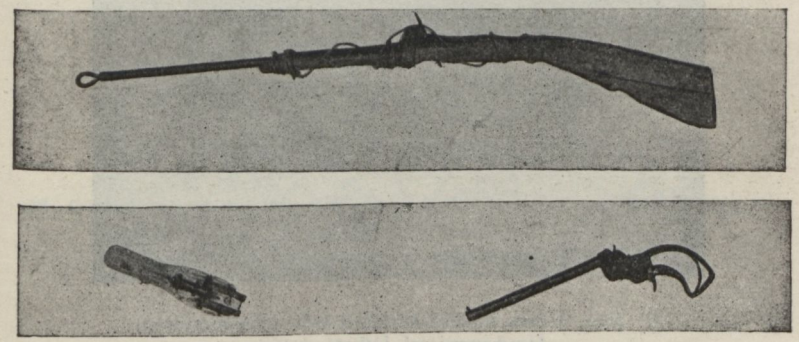

25. és 26. ábra. Kolozsvári egyetem gyűjteménytára. Fiatalkoruak által készített lőfegyverek.

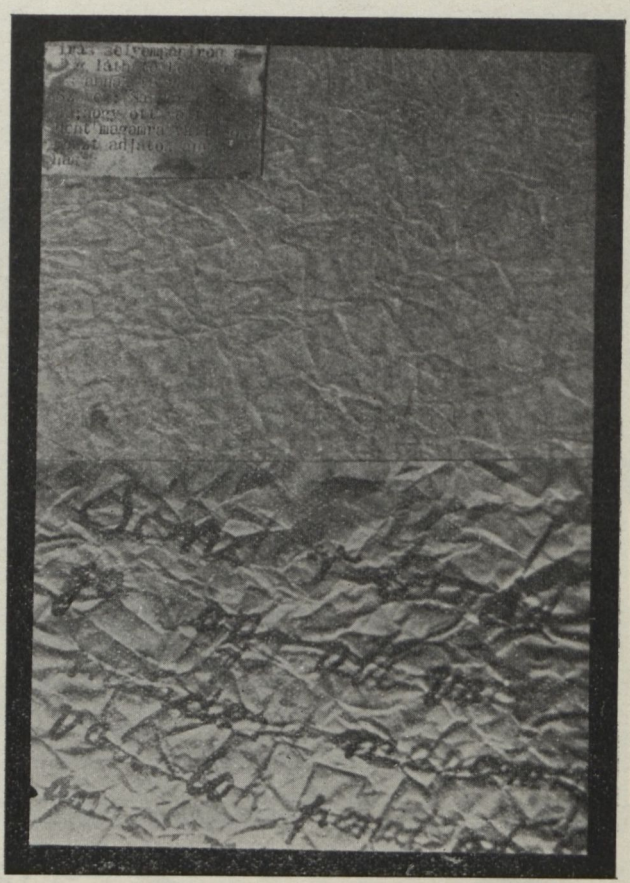

27. ábra. Véres nyállal készített irás selyempapiron, fényképezéssel láthatóvá téve.

28. ábra. Meregyói eset. Átlőtt ablak. Külső oldalán sértetlen drótháló.

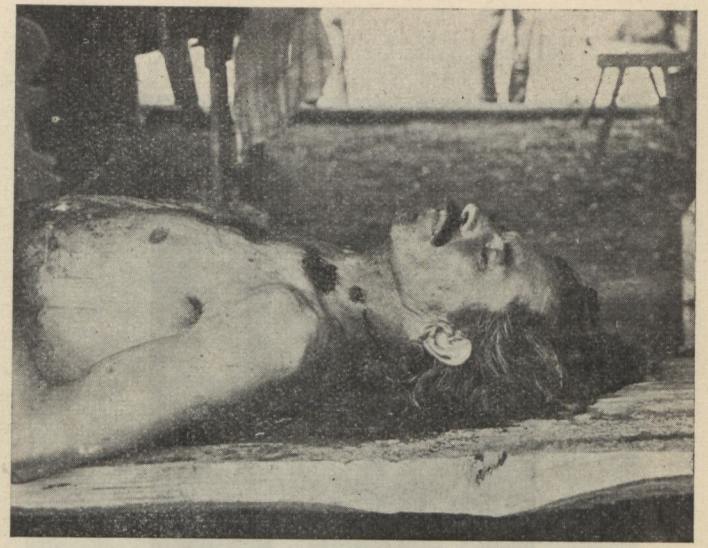

29. ábra. Meregyói eset. A halott sérülései.

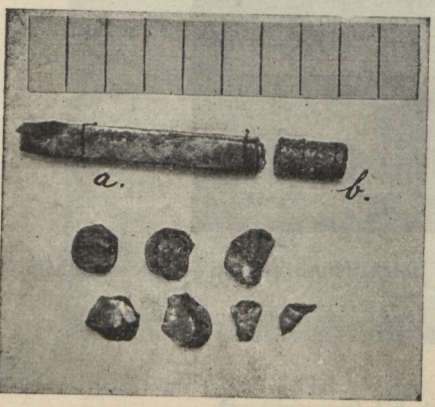

30. ábra. Meregyói eset. A halottból kiszedett vagdalt és csavar darab.

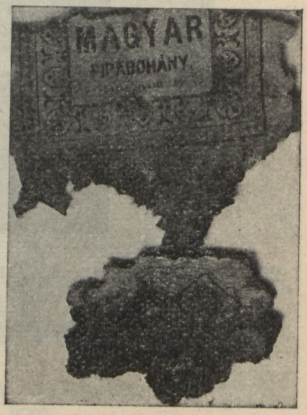

31. ábra. Meregyói eset. A fojtásként használt papir.

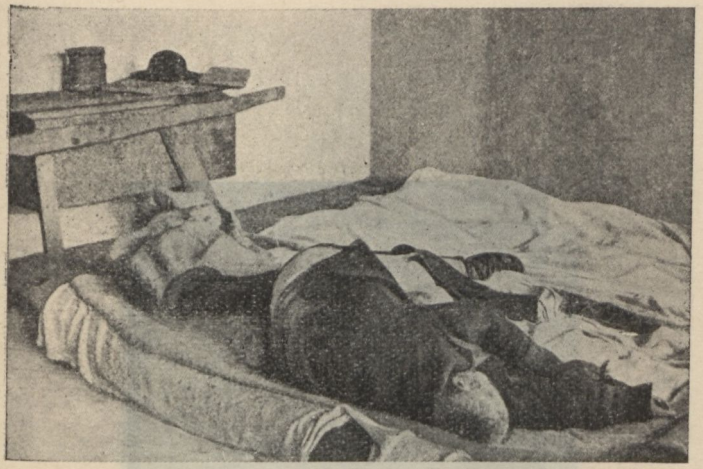

32. ábra. Dulakodás közben agyonszurt férfi földre vetett ágyán fekve.

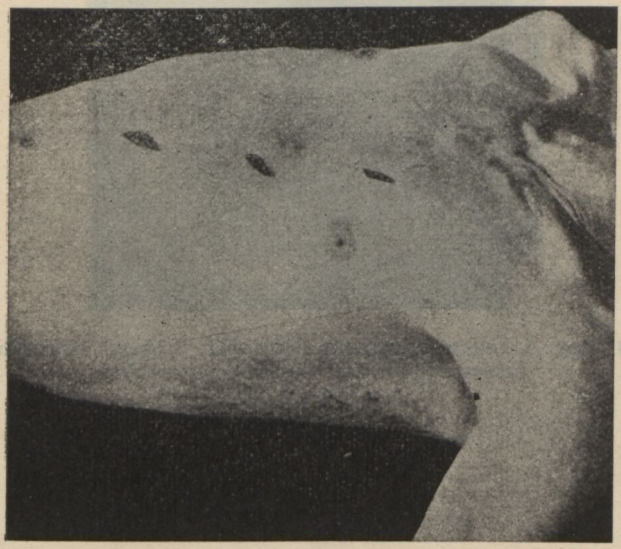

33. ábra. Dulakodás közben gyorsan egymás után ejtett 3 szurás sérülései a 32. ábrán látható halottnak.

34. ábra. A kofferes gyilkosság (Schreiber, Szolnok) áldozatának holttestéről készített fényképek és moulage.
a) a halott fényképe.

35. ábra. b) a halottról készített moulage.

36. ábra. c) az elhalt életében készült arckép.

37. ábra. Ujjbegyrajzolat moulage-a.

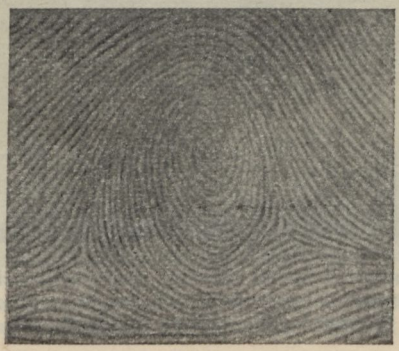

38. ábra. Ujjbegyrajzolat moulage-a nagyítva.

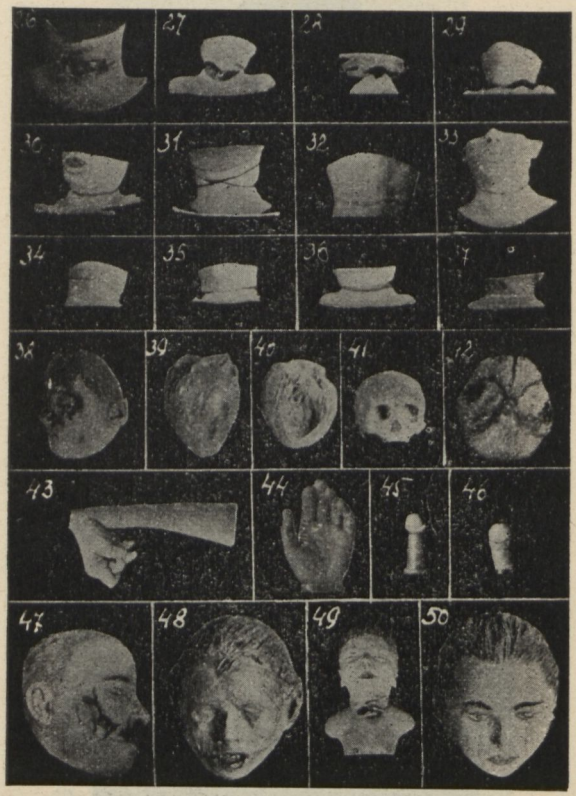

39. ábra. Budapesti intézet moulage gyüjteményének egy része. Akasztási és egyéb barázdák, szívbeli változások hirtelen halál eseteiben, sérülések stb.

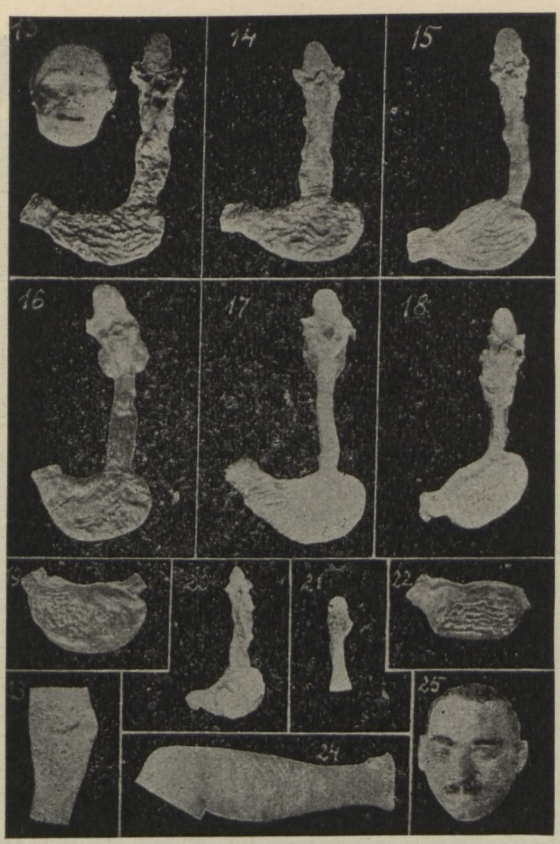

40. ábra. Budapesti egyetem moulage gyüjteményének egy része. Főleg méreg által okozott változások gyomron és nyelőcsövön.

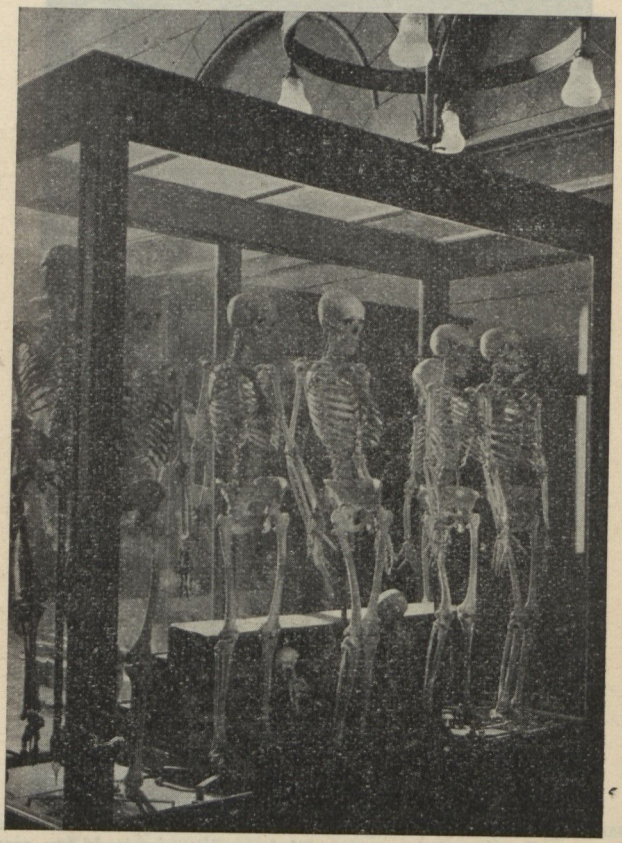

41. ábra. Budapesti törv. orvost. int. gyüjteménytára. Csontvázok.

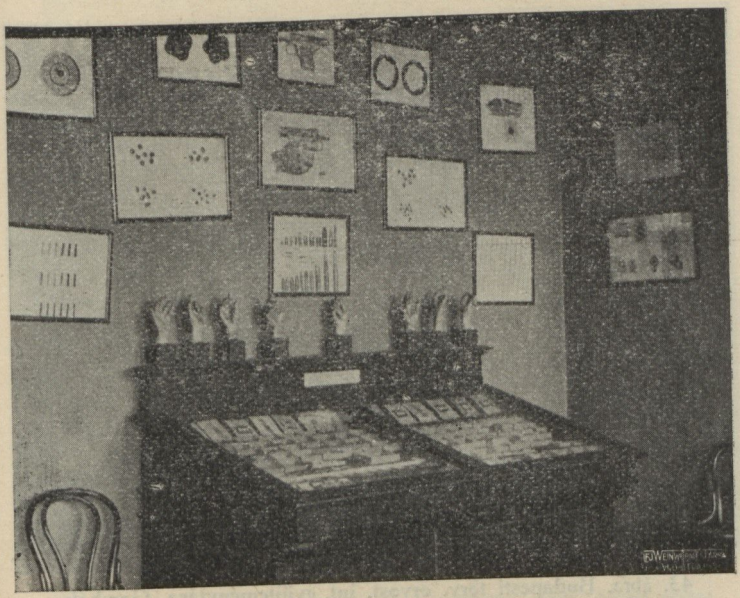

42. ábra. Budapesti törv. orvost. int. Lőfegyverekre vonatkozó gyüjtemény egy része.

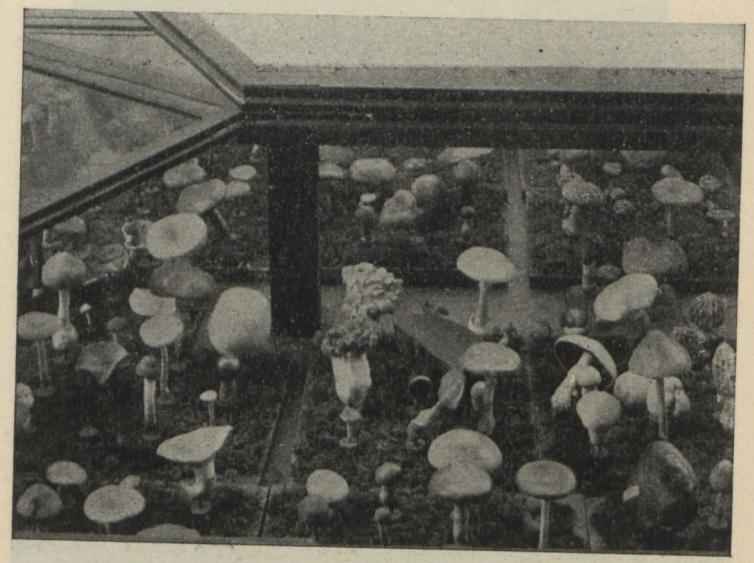

43. ábra. Budapesti törv. orvost. int. gyüjteménytára. Gombák.

44. ábra. Budapesti törv. orvost. int. gyüjteménytára. Nemi életre vonatkozó rajzok és készítmények. Baloldalt Arányi tanár kisfiának bebalzsamozott holtteste.

45. ábra. A budapesti törv. orvost. int. felkarcsont gyüjteményének egy része. 31—66 éves egyének csontjai.

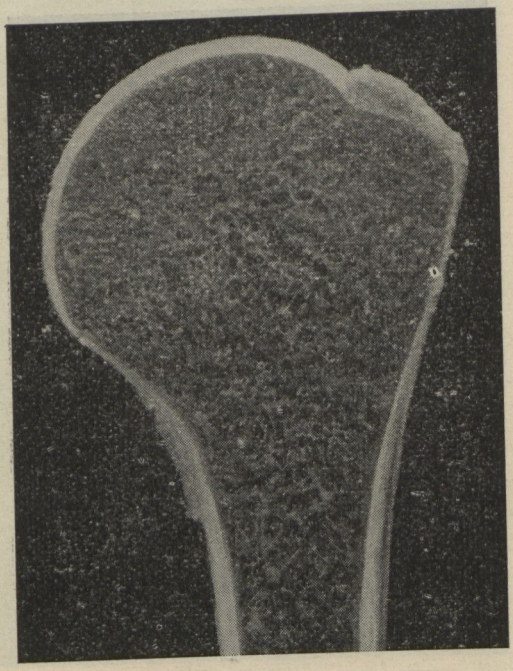

46. ábra. 35 éves férfi felkarcsontja, frissen vizzel leöblítve.

MONTHY MIKLÓS TUDOMÁNYEGYETEM Központi Könyvtár

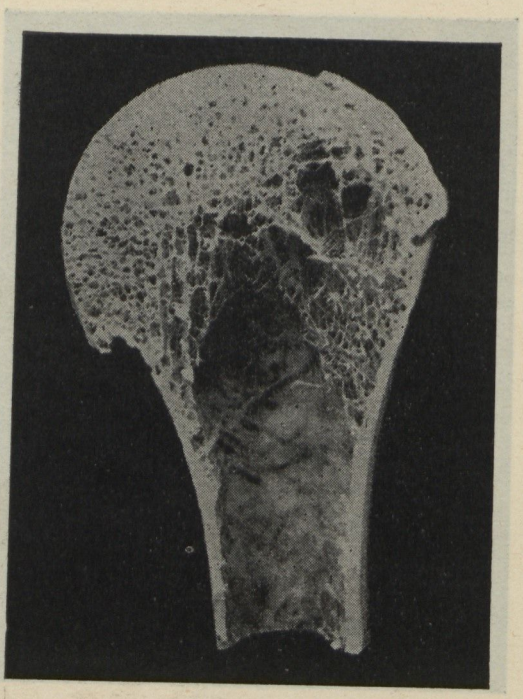

49. ábra. 65 éves nő felkarcsontja macerálva.

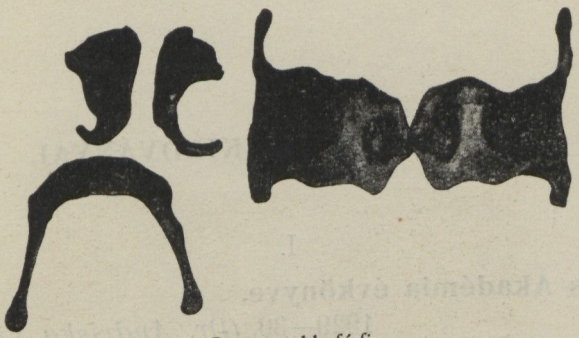

Legnagyobb férfi.

Legnagyobb nő.

Legkisebb férfi.

Legkisebb nő.

50—53. ábrák. **A budapesti törv. orvost. int. gégeporc gyüjteményéből.**

XA 86991

A KIS AKADÉMIA KIADVÁNYAI.

I.

A Kis Akadémia évkönyve.
1929—30. *(Dr. Andriska Viktor)*

II.

1. *Dr. Rohrer László:* **Orvosi physikai chemia.** 1911. (Elfogyott.)
2. *Dr. Erdey-Grúz Tibor:* **Az atomokról és az anyag szerkezetéről.** 1930.
3. *Dr. Kieselbach Gyula:* **A Kis Akadémia előadói és előadásai.** 1933.
4. *Dr. Tüdős Endre:* **A járványos gyermekbénulásról.** 1933.
5. *Förster Rezső:* **A lőcsei fehér asszony történeti alakja.** 1933.
6. *Dr. Kenyeres Balázs:* **Szemelvények egy meg nem írt naplóból.** 1933.

SZEGEDI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM KÖZEGÉSZSÉGTANI INTÉZET